

Lunds Botaniska Förening

Medlemsblad 1996:2

LUNDS BOTANISKA FÖRENING 1995

Adress: Botaniska Museet, Östra Vallgatan 18, 223 61 Lund
Postgiro: 8 35 22 - 3

Styrelse

Ordförande: Sven Snogerup, Trumpetaregränd 9, 222 39 Lund;
tel arb: 046-222 89 77, hem: 046-12 37 55

Vice ordförande: Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örskälljunga
tel: 0435-522 32

Protokollsekreterare: Alf Porenus, Betesvägen 2, 240 10 Dalby;
tel: 046-20 11 94

Kassör: Åke Andersson, Östra Hyllievägen 22, 216 21 Malmö
tel: 040-15 63 07

Övriga ledamöter: Henrik Johansson, Louise Lindblom, Göran Mattiasson
Kjell-Arne Olsson, Åke Svensson, Torbjörn Tyler

Funktionärer

Sexmästare: Per Lassen, Botaniska Museet, Ö. Vallgatan 18,
223 61 Lund; tel: 046-222 89 77

Medlemsregistrator, arkivarie och distributör: Britt Snogerup,
Botaniska Museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund; tel: 046-222 89 65

Revisorer: Lennart Engstrand och Ragnar Ericson

Revisorsuppleanter: Linus Svensson och Bengt Bentzer

LUNDS BOTANISKA FÖRENINGENS MEDLEMSBLAD

Redaktör och ansvarig utgivare: Kjell-Arne Olsson, Lövens väg 38,
291 94 Kristianstad; tel: 044-22 60 24

Omslagsbilden

Vispstarr, *Carex digitata*, är en art som i
Projekt Skånes Floras undersökning om
floraförändringar i Skåne 1938-96 förefaller
ha minskat under de senaste decennierna.

Där inget annat nämns är illustrationerna i
detta nummer av Medlemsbladet hämtade ur
Hess, Ladholt, Hirzel *Flora der Schweiz* 1972

Information från Projekt Skånes Flora

Inventeringsläger i Vittsjö 30 juni - 5 juli 1996

Under en följd av somrar har vi haft inventeringsläger på olika håll i landskapet. Natur och flora har skiftat från trakt till trakt, men gemensamt för dem alla har varit att vi alltid gjort spännande fynd och att det varit lärorikt och trevligt att inventera tillsammans. Inte minst för dig som inte är van inventerare och kanske haft svårt att komma igång med den ruta du har bokat, kan ett inventeringsläger bli en introduktion till och ett avstamp för eget inventeringsarbete. Under en inventeringsvecka kommer din växtkännedom att öka och du kommer att bli säkrare på inventeringsmetodiken.

Sommarens inventeringsläger kommer vi att anordna i trakten av Vittsjö i norra delen av Hässleholms kommun. Här inventerar vi rutorna 3D 9c Rommentorp SV och SO, 3D 9d Vittsjö SV, SO, NV och NO samt 3D 9e Kulleröd SV, SO, NV och NO (hela området finns på topografiska kartbladet Kristianstad 3D NV). Trakten kring Vittsjö är rik på sjöar och vattendrag, men här finns även mossar, skogar och en hel del kulturmark. Under den förra skåneinventeringen inventerades Vittsjö socken 1941 av Henning Weimarck. Resultatet från denna inventering presenteras i en uppsats "*Om floran i Vittsjötrakten*" i Botaniska Notiser 1942. Från Vittsjö finns gamla fynd av t. ex. klotgräs, dyttåg, sjötåtel och vildris (*Pilularia globulifera*, *Juncus stygius*, *Deschampsia setacea* och *Leersia oryzoides*). Låt oss återfinna dessa rariteter!

Under inventeringslägret bor vi på Höjalens Friluftsgård som ligger omkring 4 km väster om Vittsjö samhälle. Höjalen är ett fd vårdhem som för något år sedan byggdes om till en modern vandrarhemsanläggning med 2- och 4-bäddsrum, kök för självhushåll och samlingsrum som vi disponerar under veckan. Logikostnaden kommer att ligga på vandrarhemsnivå. Vi har fått bidrag till inventeringslägret från Svenska Botaniska Föreningen så din kostnad kommer att kunna hållas på en rimlig nivå. Liksom tidigare år inventerar vi i smågrupper under dagarna. Du som ännu inte inventerat så mycket, kommer då att ha möjlighet att följa med en mera erfaren inventerare. På kvällarna träffas vi och diskuterar dagens fynd och får hjälp med svårbestämda växter.

Det finns fortfarande platser kvar till inventeringslägret, men då antalet bokade platser på friluftsgården är begränsat, gör du klokt i att anmäla dig så snart som möjligt. Du är välkommen även om du inte har möjlighet att vara med alla dagarna. Anmälan gör du till Kjell-Arne Olsson, Lövens väg 38, 291 94 Kristianstad, tel. 044-22 60 24.

Boka rutor för jämförelseundersökningen!

Av tidigare nummer av Medlemsbladet framgår det att vi sedan något år tillbaka matar in växtfynd ur anteckningsböckerna från den förra inventeringen av Skånes flora. I detta nummer skriver Torbjörn Tyler i *Om Floraförändringar i Skåne 1938-96* om den provundersökning som genomförts och de resultat som föreligger till dags dato. För att undersökningen ska kunna genomföras i så stor skala som möjligt är det viktigt att många rutor ingår i undersökningen. Det finns åtskilliga rutor som ännu är obokade i vår inventering, men där ett tillräckligt antal fynd från den förra inventeringen redan är inmatade. Om du funderar på att boka rutor för den växtsäsong som nu börjat, vore det mycket bra om du har möjlighet och lust att boka någon eller några av de rutor som listas här. På så sätt skulle ditt inventeringsarbete bli än viktigare och snabbt kunna användas i den nämnda undersökningen.

2D 0j	Hamnehög NO	3D 1c	Karlarp NV
2D 1c	Beden NO	3D 1h	Träne NV
2D 1d	Bellinga SV, NV	3D 2a	Skankhult SO
2D 1e	Ållskog NV	3D 2b	N. Rörum SV
2D 1j	Gärnsnäs SV	3D 2c	Tjörnarp NV
2D 2b	Stallerhult SO	3D 2f	Holkaberga NV
2D 2c	Blentarp NO	3D 2g	Nävlingeåsen SO
2D 3a	Romeleklint SO	3D 2h	Bockeboda SV, SO
2D 3c	Everlöv NV, NO	3D 3c	Maglö NV
2D 3d	Sjöbo NO	3D 3d	Brönnestad NO
2D 4c	Björka SO	3D 3e	Sandåkra SV
2D 4d	S. Åsum SV, SO	3D 3g	Vanneberga NV
2D 7f	Långaröd SO	3D 4c	Matteröd NO
2D 7g	Skärhus SV	3D 4e	Tormestorp NO
2D 8f	Harphult SO	3D 5e	Hässleholm SV
2D 8g	Stensma NV	3E 8b	Ekeshult NO
2D 9f	Svensköp NO	3E 8c	Kasseboda NV
2D 9g	Illestorp SV, NV, NO	3E 9b	Traneboda SO, NO
2D 9h	Maltesholm SO, NV	3E 9c	Skyttatorp NV
2E 1a	Järrestad SV	4E 0b	Lönsboda SV, NV
3C 1h	Konga SO	4E 0c	Hunshult SV, NV, NO
3C 1i	Ask NV, NO	4E 1d	Kätteboda NV
3C 2j	Anderstorp SO, NV	4E 2c	Komålen SV
3D 1a	Hallaröd SV, NV, NO		

Om hagtorn i Skåne

Kjell-Arne Olsson

Alla har vi väl stött på svårigheter och frapperats av mångformigheten när vi försökt bestämma hagtornsbuskar, åtminstone när vi stått inför individ som inte klart kan hänföras till rundhagtorn, *Crataegus laevigata*. Dessa svårigheter och frågan om vilka taxa vi egentligen har i Skåne, har gjort att allt förutom rundhagtorn måste beläggas i den pågående skåneinventeringen.

Alltsedan inventeringen av Skånes Flora startade har Knud Ib Christensen vid Arboretet i Hørsholm haft vänligheten att bestämma våra insamlade belägg av släktet *Crataegus*. Den årliga lådan från Danmark med bestämda hagtorns-kollekter har bara kunnat bekräfta besvärligheterna kring gruppen *Crataegus monogyna* coll., dvs trubb-, spets- och korallhagtorn. Inte minst har det visat sig att hybrider är vanliga mellan arterna inom gruppen och även mellan dessa och rundhagtorn. Det är särskilt intressant att notera att *C. curvisepala* förefaller vara en ganska så ovanlig art i vårt landskap. Hybrider där denna art ingår är däremot vanliga: 171 kollektorer mot 45 av den "rena" arten. De bestämda kollektorna fördelar sig enligt följande:

Art/hybrid	Antal belagda fynd
<i>C. curvisepala</i> , spetshagtorn/korallhagtorn	6
<i>C. curvisepala</i> ssp. <i>curvisepala</i> , spetshagtorn	27
<i>C. curvisepala</i> ssp. <i>lindmanii</i> , korallhagtorn	<u>12</u>
	S:a 45
<i>C. monogyna</i> , trubbhagtorn	261
<i>C. curvisepala</i> x <i>laevigata</i> , spets/korallhagtorn x rundhagtorn	13
<i>C. curvisepala</i> x <i>monogyna</i> , spets/korallhagtorn x trubbhagtorn	26
<i>C. curvisepala</i> ssp. <i>curvisepala</i> x <i>laevigata</i> , spetshagtorn x rundhagtorn	82
<i>C. curvisepala</i> ssp. <i>curvisepala</i> x <i>monogyna</i> , spetshagtorn x trubbhagtorn	37
<i>C. curvisepala</i> ssp. <i>lindmanii</i> x <i>laevigata</i> , korallhagtorn x rundhagtorn	<u>13</u>
	S:a 171
<i>C. laevigata</i> x <i>monogyna</i> , rundhagtorn x trubbhagtorn	48

Det kan påpekas att det krävs belägg i frukt för att bestämma *C. curvisepala* till lägre taxa, dvs till spets- eller korallhagtorn och följaktligen även om det är spets- eller korallhagtorn som ingår i en eventuell hybrid. I ovanstående tabell upptas spets- och korallhagtorn som underarter. Christensen betraktar emellertid dessa två taxa som varieteter av *C. curvisepala*.

Förutom våra inhemska arter och hybrider har även några utländska arter påträffats som förvildade/kvarstående under inventeringen. De nordamerikanska arterna kanadensisk hagtorn, *C. flabellata*, häckhagtorn, *C. grayana*, och trädhagtorn, *C. submollis*, har alla samlats ett fåtal gånger i Skåne (troligen bör dock kanadensisk hagtorn och häckhagtorn uppfattas som varieteter av samma art). Luddhagtorn, *C. orientalis* ssp. *orientalis*, som härstammar från sydöstra Europa och Mindre Asien blev förra året funnet på en ruderatmark i Malmö.

Den som vill fördjupa sina kunskaper och själv försöka bestämma hagtorn med större säkerhet än vad gängse floror tillåter, kan hänvisas till Knud Ib Christensens *Risvicon of Crataegus Sect. Crataegus and Nothosect. Crataeguineae (Rosaceae-Maloideae) in the Old World*. Denna revision finns publicerad 1992 i volym 35 av *Systematic Botany Monographs* och här finns noggranna bestämningsnycklar, beskrivningar och illustrationer till alla våra inhemska hagtornarter och deras hybrider.

Om krypbjörnbär i Skåne

Kjell-Arne Olsson

Som inventerare känner man ofta att björnbär är en grupp arter man har svårt att komma till tals med. Våra björnbärsarter är i huvudsak apomiktiska, d v s de bildar normalt frön utan befruktning. Avkomman blir därför identisk med moderplantan, men genom att genetiska förändringar då och då inträffar har ett antal arter (tidigare ofta kallade "småarter") uppkommit som, även om de är skarpt skilda, är mycket lika varandra.

Av de "riktiga" björnbären, *Rubus* sektion *Rubus*, kan man ganska lätt lära sig att känna igen och med rimlig säkerhet bestämma de vanligaste arterna, åtminstone när de är normalt och fullt utvecklade. Beträffande krypbjörnbären *Rubus* sektion *Corylifolii* ter sig emellertid bestämningsproblemen för de flesta oöverstigliga. Krypbjörnbären har från början uppkommit genom hybridisering mellan blåhallon *Rubus caesius* och björnbär ur sektionen *Rubus*. Även hallon *R. idaeus* anses vara inblandad i krypbjörnbärens uppkomst.

Hos krypbjörnbären är mellanformer mellan arterna och nyuppkomna arter med mycket liten utbredning vanligare än hos andra grupper av björnbär. Detta har gjort att det tidigare rått en stor förvirring inom gruppen krypbjörnbär. Först genom Heinrich E. Webers revision av de nord- och mellaneuropeiska arterna 1981 blev det ordning på krypbjörnbären. Med tanke på utbredningens storlek skiljer Weber mellan olika kategorier av arter och det är endast arter som har en utbredning på minst 50 km som accepteras taxonomiskt, d v s namnges och betraktas som "riktiga" arter. Skulle alla arter med mera begränsad utbredning namnges, skulle all översikt gå förlorad.

Av de totalt 22 inhemska arter av krypbjörnbär som finns i Sverige har vi i Skåne 17 arter:

Art	Antalet aktuella fynd
<i>R. camptostachys</i> , hårbjörnbär	-
<i>R. cyclomorphus</i> , hjärtbjörnbär	-
<i>R. dissimulans</i> , bohusbjörnbär	-
<i>R. eluxatus</i> , slätbjörnbär	-
<i>R. fasciculatus</i> , knippbjörnbär	13
<i>R. glauciformis</i> , daggbjörnbär	8
<i>R. gothicus</i> , spetsbjörnbär	26
<i>R. hallandicus</i> , hallandsbjörnbär	-
<i>R. hylanderi</i> , blekingebjörnbär	1
<i>R. lagerbergii</i> , filtbjörnbär	-
<i>R. lidforsii</i> , bornholmsbjörnbär	1
<i>R. mortensenii</i> , lindblomsbjörnbär	2
<i>R. pruinusus</i> , hallonbjörnbär	-
<i>R. suecicus</i> , svenskt björnbär	4
<i>R. tiliaster</i> , lindbjörnbär	-
<i>R. wahlbergi</i> , hasselbjörnbär	10
<i>R. walsemannii</i> , polabiskt björnbär	1

Till listan över skånska krypbjörnbär kan *R. fabrimontanus*, borstbjörnbär, fogas. Denna art blev funnen 1988 norr om Krankesjön, men är troligen inte inhemska utan inkommen med barkflis.

Flera av krypbjörnbärens arter är först under senare år beskrivna och accepterade som arter. Trots det begränsade antalet insamlingar som blivit bestämda hitintills under projekttiden, har ett flertal trevliga fynd gjorts:

- *R. hylanderi*, blekingebjörnbär, är det mest anmärkningsvärda fyndet. Detta björnbär beskrevs så sent som 1993 och har tidigare endast varit känt från Blekinge. 1995 fann Tord Holm glädjande nog denna art i en vägen strax öster om Broby (Ö. Broby, RUBIN 3D 7h 15 28, 300 m SSO Haganäs, THm 950703).
- *R. walsemannii*, polabiskt björnbär, som beskrevs 1982 är känt från tre äldre insamlingar i Skåne. I fjor blev den samlad på torr ruderatmark i Gualöv (*Gualöv*, RUBIN 3E 2c 45 42, 1,5 km ONO Gualövs kyrka, KAO 950720). Det märkliga namnet härrör från en utdöd västslavisk folkstam som fanns i norra Tyskland väster om Elbe fram till mitten av 1700-talet.

- *R. suecicus*, svenskt björnbär, var känt från tre äldre insamlingar när det beskrevs 1988. Idag har vi fyra aktuella förekomster av denna art (*Munka Ljungby*, RUBIN 3C 7f 40 15, lövskogsdunge 600 m S Brohus, ABn 940725; *Munka Ljungby*, RUBIN 3C 8e 17 42, sandvall i grusgrop 200 m V Träindustri, ABn 950911; *Munka Ljungby*, RUBIN 3C 8f 15 03, jordvall 700 m V Rössjöfors, ABn 950830; *Önnestad*, RUBIN 3D 3h 22 04, vägren vid Björkhaga, GWt 950702).

- *R. mortensenii*, lindbladsbjörnbär, är det senaste tillskottet till de svenska krypbjörnbärena. Arten blev beskriven så sent som 1994 men är känd från åtskilliga äldre insamlingar i Skåne. Under vår aktuella inventering har detta björnbär blivit funnet på två lokaler (*Kviinge*, RUBIN 3D 5i 17 46, vägkant 600 m N Hanaskogs kalkbruk, ÅSv 940630; *Ö. Broby*, RUBIN 3D 7i 05 26, vägslänt 850 m VNV Matsagården, ÅSv 950712).

Den danske *Rubus*-specialisten Anfred Pedersen hjälper projektet bl. a. genom att bestämma skånska krypbjörnbär. Hans och andras artiklar om krypbjörnbär i SBT under senare år verkar ha stimulerat intresset till att göra insamlingar av denna grupp björnbär. Dock är aktuell status och utbredning ännu bristfälligt känd i landskapet. Nästa hälften av de skånska krypbjörnbärsarterna har vi ännu inga aktuella lokaler för. Möjligheterna att göra fina fynd är därför stora för de inventerare som tar sig omaket att samla och pressa krypbjörnbär. Tänk bara på att kollekterna måste samlas på rätt sätt för att kunna bestämmas. Hur man bör samla björnbär finns beskrivet i vårt Medlemsblad 1994:1, s. 4-5.

Smal vattenpest - fortsättning

Göran Wendt

När jag fick höra talas om att Tord Holm med flera hade funnit smal vattenpest *Elodea nuttallii* i Rönne å vid Klippan så blev det en given signal för mig att söka vattenpest i mina 2 rutor i närheten. Jag har en ruta vid Ljungbyhed och några 100 meter uppströms Spångens gästgivaregård var där en liten vik med lugnare vatten. Där var gott om vattenpest och mycket riktigt - det var den smalbladiga arten.

Jag fann senare på året, i slutet av augusti, arten även längre nedströms (3C 3i 47 06) och nu blommade den. De små blommorna flöt på vattnet och var förankrade i växten med tunna trådar som var 5-7 cm långa.

I min andra ruta var det gott om smal vattenpest vid dämnet vid Forsamöllan (3C 4h 42 08) och där bör det vara lätt att återfinna den.

En annan intressant växt att spana efter längs Rönne å är äkta vallört *Symphytum officinale*. Det finns ett sen gammalt känt bestånd strax nedströms Klippan. Jag fann den nu vid Forsamöllan på steniga stränder och på öar i ån.

Odlade granar och lärkträd i Skåne

Skånes Flora 20

Torbjörn Tyler

De odlade barrväxterna hör till de mest svårbestämda av kulturflyktingarna i den skånska floran. I trädgårdslitteratur såväl som i skogliga sammanhang finner man ofta långa listor på arter som odlas i Sverige. Hittills har emellertid förvånansvärt få av dessa rapporterats som förvildade i Skåne. En orsak till detta kan vara att de uppfattas som så svåra att man undviker att samla dem, en annan är namnförvirringen inom gruppen. Namnet **silvergran** har i populär litteratur kommit att omfatta flertalet odlade granarter och antalet rapporter om förvildad "silvergran" antyder att många inventerare fastnat i denna missuppfattning. Inte blir det lättare av att de äkta silvergranar (*Abies alba*) som odlas i Skåne oftast har mörkgröna barr och således inte alls är särskilt "silvriga".

Eftersom trädarter som odlas i skogskultur kan väntas sprida sig ordentligt om de lyckas anpassa sig till våra förhållanden, är det angeläget att de blir väl dokumenterade i Projekt Skånes Flora. Ofta är det svårt att avgöra om de träd som påträffas vid inventeringar är självsådda eller planterade, men eftersom planterade träd kan väntas stå kvar i flera årtionden bör även de tas med i inventeringsprotokollen. Var dock alltid noga med att ange om ett träd är uppenbart planterat eller om det **kan tänkas** vara självsått.

När man tar belägg av granar bör man alltid försöka samla kottar då detta underlättar bestämningen avsevärt. Särskilt som många arter tappar barren vid pressning är kottar önskvärda. För många arter, speciellt lärkträd, utgör en påse med kottar och en ung kvist med några lösa barr ett betydligt bättre belägg än traditionellt pressat material. I de flesta fall kan man hitta kottar på marken under lite större träd men för ädelgranar (*Abies* spp) får man ofta nöja sig med att samla bitar av trasiga kottar då kottarna faller sönder vid mognaden. Men även några lösa kottefjäll kan vara till stor nytta vid bestämningen.

För att kunna använda nyckeln måste man veta följande:

Att klyvöppningarna hos barrträd går att se i stark lupp som små vitaktiga vårtor som oftast är samlade i rader till strimmor eller band på barren.

Att kottarna är uppbyggda av stora **fröfjäll** ytterst (de enda fjäll som syns på en vanlig svensk grankotte) men att man under dessa hittar **täckfjäll** som oftast är små men kan vara försedda med en lång spets som skjuter fram innanför fröfjällen.

Att med "bena" menas att alla barr är riktade åt två håll ± vinkelrätt från kvisten så att skottet blir platt och kvisten ligger bar på ovsidan.

Att alla angivelser i floror om barren och skotten avser dem på grenar utan kottar. Fertila skott har ofta spetsigare, längre och spretigare barr.

I de följande nycklarna återfinns alla arter som uppgivits som odlade eller saluförda i Skåne, men troligen är flera arter mycket ovanliga i odling samtidigt som det kan finnas ytterligare arter i moderna trädgårdar.

Huvudnyckel

- 1 Barr ettåriga ..... *A Larix*
- Barr fleråriga 2

- 2 Barr fästa på bruna, skaftliknande utskott från kvisten (fig 1 a); kottar hängande; täckfjäll alltid korta och dolda av fröfjällen (fig 2 a) ..... *B Picea*
- Barr fästa direkt på kvisten (fig 1 b); kottar ofta upprätta, ibland med långt utskjutande täckfjäll (fig 2 b) 3

- 3 Knoppar spetsiga; kottar hängande, fälles hela; täckfjäll treflikade, långt utskjutande men ej tillbakaböjda ..... *Pseudotsuga menziesii*
- Knoppar mest trubbiga; kottar upprätta, vid mognaden sönderfallande; täckfjäll annorlunda ..... *C Abies*

Pseudotsuga menziesii, douglasgran - barr 20-35 mm, ovan mörkgröna, under med två vita klyvöppningsstrimmor; skott med bena. Ganska ofta odlad till prydnad och i bestånd. Sterila individ kan vara svåra att skilja från *Abies* spp.

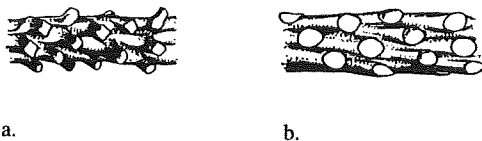

Fig 1.

a. Kvist av *Picea* med skaftliknande barrfäste. b. Kvist av *Abies* med sugkopsliknande barrfäste direkt på kvisten.

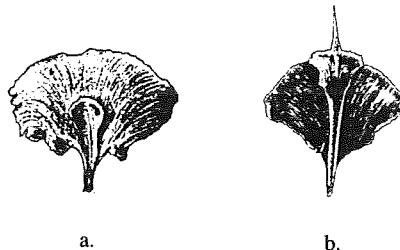

Fig. 2

a. Fröfjäll, täckfjäll litet och kort.
 b. Fröfjäll, täckfjäll med lång utskjutande spets.
 (Fig. ur Beissner *Handbuch der Nadelholzkunde*)

A *Larix*

- 1 Fröfjäll med utåtböjd-nedböjd spets som ej är tryckt till kotten (fig 3 b) ... 2
 - Fröfjäll med rak spets som är ± tryckt tillkotten (fig 3 a) 3
- 2 Kottar nästan klotrunda (högst 1,25 ggr längre än breda); fröfjäll
 med rakt utstående-nedböjd spets ..... a. *L. kaempferi*
 - Kottar längre; fröfjäll endast svagt utböjda ..... b. *L. x marschlinsii*
- 3 Kottar små, 1-2,5 cm ..... c. *L. gmelinii*
 - Kottar större 4
- 4 Fröfjäll filthåriga ..... d. *L. sibirica*
 - Fröfjäll kala ..... e. *L. decidua*

a. *L. kaempferi*, japansk lärk - ofta odlad i bestånd och självsådd.

b. *L. x marschlinsii*, hybridlärk - fertil hybrid mellan japansk och europeisk lärk. Allt oftare odlad i bestånd och troligen någon gång självsådd.

c. *L. gmelinii*, mongolisk lärk - försöksodlad i liten skala som skogsträd på framför allt sumpig mark.

d. *L. sibirica*, sibirisk lärk - sällan odlad i Skåne.

e. *L. decidua*, europeisk lärk - ofta odlad i bestånd och självsådd.

a.

b.

Fig. 3

a. Kotte av *Larix decidua*, fröfjäll med rak spets. b. Kotte av *L. kaempferi*, fröfjäll med utåtböjd-nedböjd spets.
 (Fig. ur Morgenthal *Die Nadelgehölze*)

B *Picea*

- 1 Barr i tvärsnitt tydligt plattade, endast under med klyvöppningsstrimmor . . . 2
 - Barr i tvärsnitt $\pm$ fyrkantiga, med fyra oftast $\pm$ likfärgade sidor,
 alla med vita klyvöppningsstrimmor 5
- 2 Barr vasst stickande; unga kvistar gulbruna-gröna, kala . . . . . a. *P. sitchensis*
 - Barr trubbiga-måttligt spetsiga, aldrig stickande; unga kvistar ofta håriga . . . 3
- 3 Träd med långa, lodrätt hängande kvistar; barr 15-30 mm;
 kottar med helbräddade, håriga fröfjäll . . . . . b. *P. breweriana*
 - Kvistar sällan hängande; barr 8-20mm; kottar med tandade-loberade,
 kala fröfjäll 4
- 4 Barr ofta med kort spets; fröfjäll tryckta till kotten, konvexa med
 rundad fintandad kant . . . . . c. *P. omorica*
 - Barr trubbiga, ofta böjda; fröfjäll löst lagda
 med urnupen-avhuggen spets . . . . . d. *P. jezoensis*
- 5 Barr styva, vasst spetsiga och stickande 6
 - Barr ej stickande, $\pm$ trubbiga eller måttligt spetsiga och mjuka 11
- 6 Unga kvistar håriga; barr blågröna; fröfjäll löst lagda,
 tunna och loberade . . . . . e. *P. engelmannii*
 - Unga kvistar nästan kala; barr gröna-blåvita;
 fröfjäll oftast tryckta till kotten 7
- 7 Barr 20-50 mm, gröna; fröfjäll med helbräddad kant 8
 - Barr 8-35 mm, böjda, gröna eller blåvita; fröfjäll med tandad-loberad kant . . 9
- 8 Barr 20-35 mm, mattgröna med tydliga klyvöppningsstrimmor;
 kottar ca 10 cm . . . . . f. *P. schrenkiana*
 - Barr 30-50 mm, gräsgröna med otydliga klyvöppningsstrimmor;
 kottar 12-15 cm . . . . . g. *P. smithiana*
- 9 Barr glänsande gröna; fröfjäll nästan cirkelrunda; frön ca 7,5 mm h. *P. polita*
 - Barr gröna el. blåvita; fröfjäll smalare; frön mindre 10
- 10 Barr < 20 mm; mogna kottar rödbruna som omogna ofta brokiga i. *P. bicolor*
 - Barr 15-35 mm; mogna kottar påfallande ljust gulbruna,
 aldrig brokiga . . . . . j. *P. pungens*
- 11 Unga kvistar tätt håriga; barr alltid gröna 12
 - Unga kvistar $\pm$ kala; barr gröna el. blåvita 15

- 12 Kvistar endast gleshåriga; kottar ofta > 15 cm;
fröfjäll med ± utdragen tandad spets ..... k. *P. abies* ssp. *abies*
- Kvistar tätt håriga; kottar endast ca 5 cm 13
- 13 Barr 5-10 mm; fröfjäll ± cirkelrunda med helbräddad kant ... l. *P. orientalis*
- Barr 7-20 mm; fröfjäll med tandad-loberad kant 14
- 14 Barr ofta med tydligt ljusare ± triangulär spets, uppåtböjda;
fröfjäll håriga ..... m. *P. rubens*
- Barr rundtrubbiga, nästan raka; fröfjäll oftast kala
men knoppar håriga ..... n. *P. mariana*
- 15 Barr gröna; kottar 10-30 cm ..... k. *P. abies* ssp. *abies*
- Barr oftast blåvita; kottar ca 5 cm ..... o. *P. glauca*
- a. *P. sitchensis*, sitkagran - under senare år ofta odlad i bestånd och julgransodlingar.
- b. *P. breweriana*, slöjgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- c. *P. omorica*, serbisk gran - odlad som prydnadsträd och någon gång i bestånd.
- d. *P. jezoensis*, ajangran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- e. *P. engelmannii*, engelmannsgran - odlad som prydnadsträd, sällan förvildad.
- f. *P. schrenkiana*, berggran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- g. *P. smithiana*, morindagran - mycket snarlik föregående art, troligen odlad som prydnadsträd aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- h. *P. polita*, glansgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- i. *P. bicolor*, japansk gran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- j. *P. pungens*, blågran el. stickgran - ibland odlad som prydnadsträd och i bestånd men ofta förväxlad med sitkagran.
- k. *P. abies* ssp. *abies*, gran - vild endast i Skånes nordöstligaste socknar men allmänt odlad och förvildad.
- l. *P. orientalis*, orientalisk gran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- m. *P. rubens*, rödgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- n. *P. mariana*, svartgran - odlad som prydnadsträd och i bestånd, sällan förvildad.
- o. *P. glauca*, vitgran - ofta odlad som prydnadsträd och ibland i bestånd, troligen någon gång självsådd.

C *Abies*

- 1 Barr ovan och under med $\pm$ tydliga vita klyvöppningsstrimor,
ofta likfärgade ovan och under 2
- Klyvöppningar endast på barrets undersida,
ofta som två breda silvervita band 8
- 2 Alla barr < 20 mm; unga kvistar kala; knoppar med hartsöverdrag;
täckfjäll dolda ..... a. *A. pinsabo*
- Barr 20-80 mm (sällan kortare och då med håriga kvistar) 3
- 3 Barr 45-80 mm; unga kvistar nästan kala ..... b. *A. concolor*
- Barr 10-40 mm; unga kvistar $\pm$ tätt håriga 4
- 4 Barr 10-30 mm, rent gröna; kottar 3-10 cm; krossade barr balsamdoftande . 5
- Barr 15-40 mm, blågröna-blåvita; kottar 5-25 cm 6
- 5 Barrundersidans klyvöppningsstrimor av vardera 8-12 rader
klyvöppningar (hög förstoring!); kottar 3-5 cm,
med långt utskjutande täckfjäll ..... c. *A. fraserii*
- Klyvöppningsstrimor av ca 6 rader klyvöppningar; kottar 6-10 cm,
med $\pm$ dolda täckfjäll ..... d. *A. balsamea*
- 6 Barr fyrkantiga i tvärsnitt, bågböjda; täckfjäll 2/3 av fröfjällens längd,
dolda ..... e. *A. magnifica*
- Barr plattade-ovals i tvärsnitt; unga kvistar med roströda hår;
täckfjäll antingen framskjutande eller mycket korta 7
- 7 Barr något spetsiga; knoppar med hartsöverdrag; kottar 5-10 cm;
täckfjäll mycket korta ..... f. *A. lasiocarpa*
- Barr trubbiga; knoppar utan el. med tunt och ofullständigt
hartsöverdrag; kottar 15-25 cm; täckfjäll med en långt
framskjutande tillbakaböjd spets ..... g. *A. procera*
- 8 Knoppar helt utan harts; barr ovan mörkgröna; täckfjäll framskjutande 9
- Knoppar med hartsöverdrag; täckfjäll dolda el. framskjutande 10
- 9 Skott med "bena"; unga kvistar tätt korthåriga;
barrundersidans klyvöppningsstrimor av vardera
6-8 rader klyvöppningar (hög förstoring) ..... h. *A. alba*
- Skott utan "bena"; kvistar nästan kala; klyvöppningsstrimor
av vardera 8-10 rader klyvöppningar ..... i. *A. nordmanniana*

- 10 Unga kvistar kala; barr spetsiga el. trubbiga;
skott med "bena"; kottar 12-30 cm 11
- Unga kvistar ± håriga (*A. sibirica* kan ha kala kvistar); barr alltid trubbiga;
kottar 5-15 cm 12
- 11 Barr spetsiga, styva; kottar 12-20 cm; täckfjäll med
framskjutande tillbakaböjd spets ..... j. *A. cephalonica*
- Barr trubbiga; kottar 20-28 cm; täckfjäll dolda ..... k. *A. cilicica*
- 12 Barr 25-60 mm; skott med tydlig "bena"; täckfjäll dolda,
ungefär av fröfjällets längd ..... l. *A. grandis*
- Barr 10-30 mm; skott oftast utan "bena"; täckfjäll dolda el. framskjutande 13
- 13 Barr ljusgröna; skott med tydlig bena; täckfjäll av
halva fröfjällets längd ..... m. *A. homolepis*
- Barr mörkgröna-blåvita; skott utan bena 14
- 14 Barr mjuka, böjda, med otydliga klyvöppningsstrimmor under;
täckfjäll med långt utskjutande tillbakaböjd spets,
nedtill fastvuxna i fröfjället ..... n. *A. sachalinensis*
- Barr med tydliga vita klyvöppningsstrimmor under;
täckfjäll dolda, till basen fria 15
- 15 Barr 12-25 mm, under ± silvervita, 2-3 mm breda; fröfjäll helbräddade;
täckfjäll ungefär av fröfjällets längd 16
- Barr 25-30 mm, 1-2 mm breda; fröfjäll ofta tandade-loberade;
täckfjäll ungefär av halva fröfjällets längd 17
- 16 Barr ofta över 20 mm; kottar ca 7 cm; täckfjäll liklånga med fröfjällen
och ibland något utskjutande ..... o. *A. veichtii*
- Barr sällan över 20 mm; kottar oftast mindre; täckfjäll alltid något
kortare än fröfjällen ..... p. *A. nephrolepis*
- 17 Barr mycket smala (1-1,5 mm), ovan ± platta; skott ofta nästan kala;
kottar 5-10 cm ..... q. *A. sibirica*
- Barr bredare, ovan färade; kottar 10-15 cm ..... r. *A. amabilis*
- a. *A. pinsabo*, spansk gran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
b. *A. concolor*, koloradogran - odlas som prydnadsträd och i bestånd, sällan förvildad.
c. *A. fraserii*, virginigran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
d. *A. balsamea*, balsamgran - sällan odlad som prydnadsträd.
e. *A. magnifica*, praktgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.

- f. *A. lasiocarpa*, klippgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- g. *A. procera*, kaskadgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- h. *A. alba*, silvergran - ganska sällan odlad i bestånd och som viltskydd, särskilt på lerjord. Kan vara svår att skilja från kustgran, *A. grandis*.
- i. *A. nordmanniana*, kaukasisk gran - sällan odlad som prydnadsträd och i bestånd.
- j. *A. cephalonica*, grekisk gran - sällan odlad som prydnadsträd och i bestånd.
- k. *A. cilicica*, turkisk gran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- l. *A. grandis*, kustgran - sällan odlad i bestånd och som viltskydd, jämför silvergran, *A. alba*.
- m. *A. homolepis*, nikkogran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- n. *A. sachalinensis*, sachalingran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- o. *A. veichtii*, japansk gran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- p. *A. nephrolepis*, mandschurisk gran - snarlik föregående art, troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.
- q. *A. sibirica*, pichtagran - sällan odlad som prydnadsträd.
- r. *A. amabilis*, purpurgran - troligen odlad som prydnadsträd, aldrig uppgiven förvildad i Skåne.

Litteratur

The European Garden Flora, vol I. Cambridge univ. press, Cambridge 1986.
Beissner, L. 1909: *Handbuch der Nadelholzkunde, 2:a uppl.* Verlag Paul Parey, Berlin.

Tre sorters klätt i Sverige

Per Lassen

Skånes Flora 21

Utöver den "vanliga" (men hos oss numera ovanliga) klätten *Agrostemma githago* finns i släktet bara en art till: *A. gracile*, inskränkt till västra Turkiet. Denna art har även uppgivits för östra Grekland och som sällsynt gäst inkommen i Sverige. Det som skulle skilja turkisk klätt från vanlig är längden på foderflikarna: kortare än kronblad och fodertub hos *gracile*, längre än kronbladen och (upp till 3 gånger) längre än fodertuben hos *githago*.

Nu visar det sig att foderflikarnas längd hos vanlig klätt är alltför variabel för att duga som skiljekaraktär utan reservationer. Små plantor har förhållandevis mycket kortare flikar (det finns mängder av sådana insamlade, ofta benämnda var. *nanum*, men det är knappast mer än en miljömodifikation). Intressant nog gäller detsamma även blommor på små sidoskott av större exemplar som blommor om efter toppning eller andra skador.

Bilden compliceras av att turkiska och grekiska former är olika. I Turkiet finns den äkta *A. gracile*, i östra Grekland däremot utöver normal *A. githago* även en lokal underart, *A. githago* ssp. *thessalum*. Den senare har även som välvuxen ganska korta foderflikar och har därför förväxlats med avvikande exemplar av huvudarten, ssp. *githago*.

Skillnaderna mellan dessa tre former är inte stora, men tydliga. Därför vågar jag trots det lilla jämförelsematerialet i LD påstå att alla är funna i Sverige. De två (!) svenska kollektorer i herbariet som låg under "A. gracile" var dels vanlig klätt med korta foderflikar på blommor som utvecklats på sena sidoskott, dels den grekiska underarten, ssp. *thessalum*. För säkerhets skull letade jag igenom allt vårt material av vanlig klätt och fann då till min glädje ett otvetydigt exemplar av turkisk klätt, den äkta *A. gracile*!

Så här kan man skilja de tre klättarna:

- 1 Foderflikarnas mittner och kantnerver upphöjda och tätt ställda, med tydliga fåror mellan sig; fodertuben svagt hårig, de flesta hår mycket korta . *A. gracile*
- Foderflikarnas mittner svagt upphöjd, kantnerverna otydliga; fodertuben tätt hårig av korta hår, dessutom många långa hår 2
- 2 Fodertuben nästan jämbred (även i frukt), dess nerver lika breda som de hinnaktiga mellanrummen . . . . . *A. githago* ssp. *thessalum*
- Fodertuben tydligt tjockare vid mitten, nerverna smalare än mellanrummen . . . . . *A. githago* ssp. *githago*

Om de båda utländska klättarna blir bestående eller återkommande inslag i den svenska floran, behöver de kanske svenska namn; *grekisk klätt* respektive *turkisk klätt* i motsats till (vanlig) klätt skulle kanske vara lämpliga benämningar. Både grekisk och turkisk klätt verkar ha något större blommor än den vanliga och har troligen introducerats som prydnadsväxter.

Sett material (hittills endast i LD):

A. githago ssp. *thessalum*. Sml, Säby sn, 600m NNV Malingskog. Jordhög på soptipp, 3 ex. 7F 7a 21 19. 1992-08-09 Jörgen Johansson.

A. gracile. Sk, Fjälkestads sn, ruderatmarken 200m NV gamla kraftverket i Torsebro. 1982-08-24 Kjell-Arne Olsson.

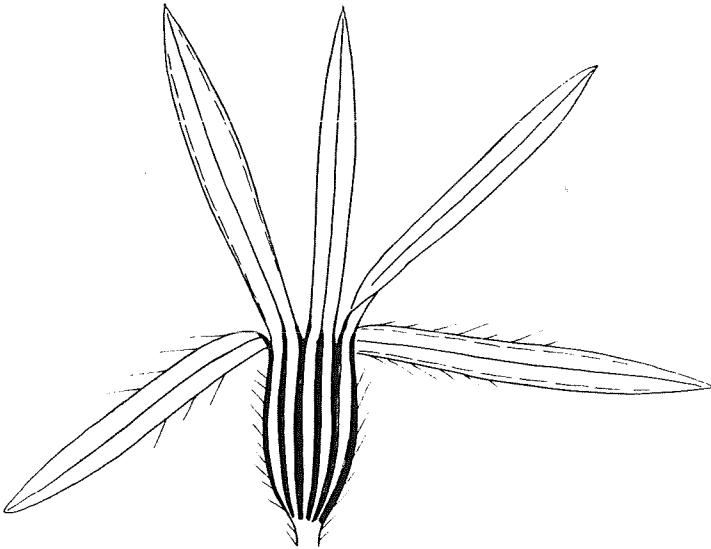

Fig 1. Klätt, *A. githago* ssp. *githago*. Foder i blomstadium, kraftigt ex (Småland).
Obs de breda foderflikarna. x 1

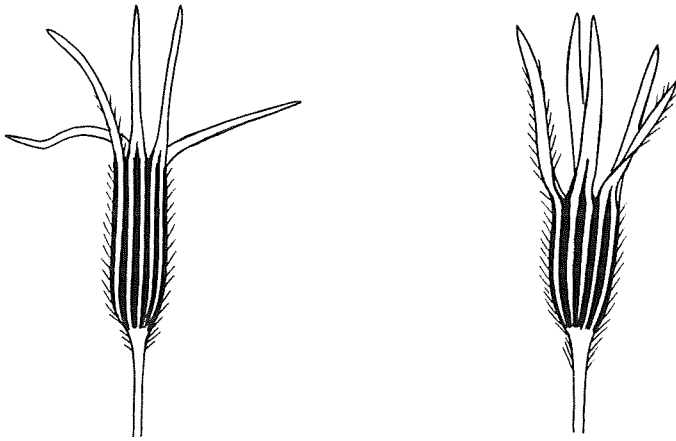

Fig 2. Grekisk klätt, *A. githago* ssp. *thessalum*. T v blomstadium (Småland, Säby);
t h ungt fruktstadium (Grekland, Farsalon). x 1

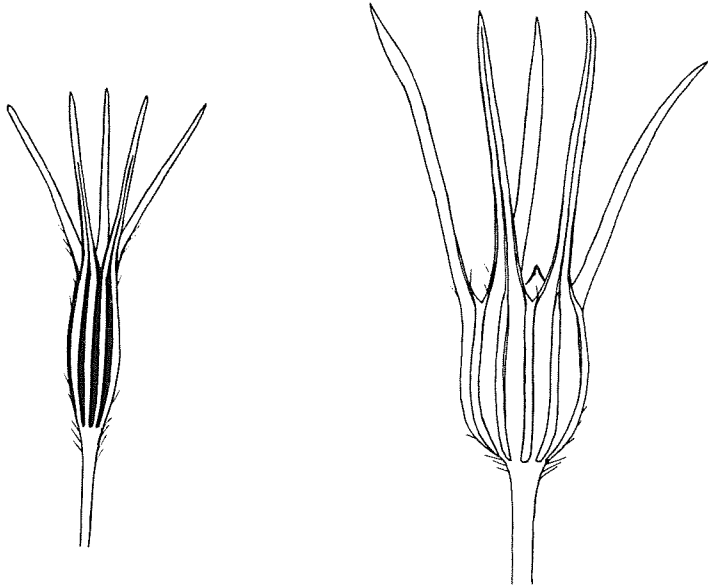

Fig 3. Turkisk klätt, *A. gracile*. T v blomstadium (Skåne, Fjälkestad);
t h ungt fruktstadium (Turkiet, Izmir). x 1

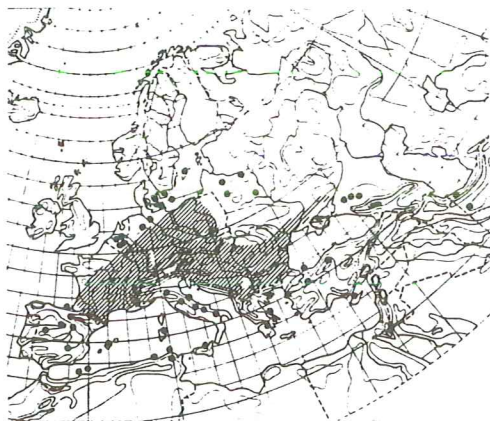
Luddvårlök, *Gagea arvensis*, i Skåne

Bertil Nosslin, Kjell-Arne Olsson och Åke Svensson

Luddvårlöken är den ovanligaste av våra fem vårlöksarter och klassad som sårbar (hotkategori 2) i *Rödlistade växter i Sverige 1995*. Arten, som i stort sett saknas i de västligaste delarna av Europa, har sin huvudutbredning i Mellan- och Sydeuropa där den i sydost når trakterna av Svarta Havet. Den finns även i Främre Asien och i Nordafrika. I Norden växer luddvårlök endast i Sverige och Danmark. I Danmark finns arten i de sydöstligaste delarna av landet där den gått starkt tillbaka och nu betraktas som sårbar. Ogräsbekämpning och insamling anses vara några av orsakerna till denna tillbakagång. Att vår förening, LBF, kan ha bidragit till denna utveckling kan än i dag kännas generande när man läser:

"For mange år siden kom en gammel præst til mig for at få anvist lokaliteter med Ager-Guldstjerne. Jag viste ham ud på Østre Kirkegård i Nykøbing. Da jag næste dag kom op på hans værelse, lå der ca. 200 blomstrende planter på tallerkene og underskåle. Det kunne ikke gentages nu. Manden var medlem af bytterforeningen i Lund, og Ager-Guldstjernes kurs var 100 = maximum." (Kring, 1953)

I Sverige är arten känd från Skåne, Blekinge, Småland och Gotland. Luddvårlök har alltid varit en mycket sällsynt växt och då antalet rapporter blev allt sparsammare under 1900-talet, betraktades den som utdöende när Projekt Linné rapporterade om arten 1977. Den var då endast känd från några få, individfattiga lokaler i Trelleborg. Redan samma år visade det sig emellertid att luddvårlöken fanns kvar på de två gamla lokalerna vid Visby och Stånga på Gotland. I Stånga socken har arten sina rikaste förekomster i landet. Vid en inventering 1986 kunde sammanlagt ca 1500 blommande exemplar noteras. 1983 återupptäcktes en sparsam förekomst av luddvårlök i Oskarshamn och 1984 påträffades en ny och relativt rik lokal i parken vid det gamla vattentornet i Kalmar. Under ett besök i Kalmar den 23 april 1995 kunde Åke Svensson räkna in 104 blommande exemplar på denna lokal. I Blekinge har luddvårlök endast blivit funnen i en park i Karlskrona under 1860- och 1870-talet.

Gagea arvensis, luddvårlök,
utbredning enl. Hultén 1986

Under slutet av 1970-talet började Bertil Nosslin att systematiskt leta efter luddvårlök på kyrkogårdar i sydvästra Skåne. Resultatet lät inte vänta på sig. Luddvårlöken upptäcktes på flera nya lokaler och fynden får Bertil Widerberg att i evangeliska ordalag utbrista:

"Äntligen kan det förkunnas fritt, budskapet som världen, sig själv ickevetande, har flämtat efter i nio svåra år. Si, jag bodar eder stor glädje, hwilken allo folkena wederfaras skal! Ludna värlöken är uppstånden från de utdöda i Sveriges flora! Undret skedde i maj månad på sju skånska kyrkogårdar söder om landsvägen." (Sydsvenska Dagbladet 3/7 1979)

Den gode redaktörn var tydligen i skrivande stund ickevetande om den Gotländska uppståndelsen. Det är inte alltid budskapen "wederfares allo folkena".

De flesta äldre insamlingar av luddvärlök i Skåne gjordes i eller strax utanför Trelleborg. Arten har därutöver samlats vid Alnarp i Lomma, Kronotorp i Burlöv och Nordanå i Görslöv. Från Alnarp och Kronotorp finns endast uppgifter från slutet av 1800-talet, medan luddvärlöken lär ha funnits kvar vid Nordanå fram på 1950-talet. Dessa tre platser ligger endast några få kilometer från den aktuella lokalen på Burlövs gamla kyrkogård. Det var just här, vid den gamla kyrkan i Burlöv, som luddvärlökens renässans i Skåne tog sin början för snart två decennier sedan. Bertil Nosslin berättar hur detta gick till:

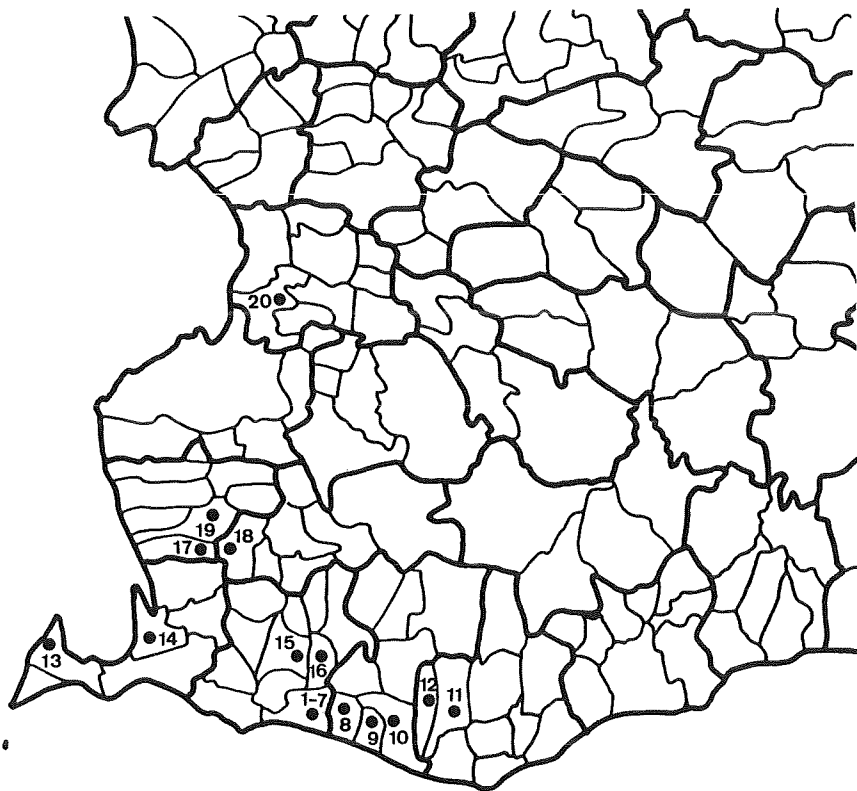
"Mitt intresse för *Gagea arvensis* väcktes vid läsning av en artikel av John Kraft i Skånes Natur 1974. Han berättar att han tillsammans med några vänner, däribland Bertil Widerberg, brukade unna sig nöjet att på en och samma exkursion se alla våra fem *Gagea*-arter i blom. Fyra av dem besågs vid Högalid i norra utkanten av Trelleborg, medan den femte, *G. spathacea*, besöktes på Byttan vid Yddingen. Några år senare letade jag själv upp dessa lokaler och lärde mig att känna igen de olika arterna. Helge Rickman, som jag regelbundet träffade på Botaniska Föreningens möten, tyckte att man borde leta efter *G. arvensis* på sedan gammalt kända lokaler, trots att arten redan hade "dödförklarats" av Widerberg i en tidningsartikel 1970.

Den 6 maj 1978 begav jag mig, på Helge Rickmans förslag, till Kronotorp för att leta. Jag klev in i trädgården kring möllan, där det växte massor av *G. lutea*, och började titta efter ludna blomstjälkar. Jag fick dock hastigt fly tillbaka över staketet, eftersom hyresgästen i möllan släppte ut två skällande schäfrar för att jaga bort den oanmälde inkräktaren. Nu efteråt är jag säker på att jag ej skulle ha funnit någon *G. arvensis* där - jag har aldrig sett dem växa ihop i en ymnig lutea-äng.

I närheten ligger Burlövs gamla kyrka, och kanske tyckte jag att kyrkogården erbjöd en lugnare plats att exkurera på. Det blev ett mycket givande besök. Jag gick systematiskt i cirklar utifrån och in mot centrum. Redan på första varvet såg jag rikligt med *G. lutea* och framförallt *G. pratensis*, och på ett par ställen i den omgivande häcken fanns *G. minima*, alla i blom. Den fortsatta vandringen bland gravarna gav intet nytt förrän jag kom till slutpunkten, ett större vägkors med ett träd i vart och ett av de fyra hörnen. I rabatterna omkring stammarna fanns åtskilliga *Gagea*-blommor, alla dock *G. lutea* - trodde jag. När jag bara hade en rabatt kvar blev det emellertid ett överraskande napp: Ett par plantor aldeles intill trädstammen hade utan tvekan ludna blomskäft! Jag vågade knappt tro mina ögon och hastade hem för att rapportera till Helge Rickman. Han lät föga troende i telefonen men ville gärna titta närmare. Jag hämtade honom med bilen, Helge lade sig på knä och tittade noga, reste sig sedan, tog min hand och sade: "Gratulerar, du har återupptäckt luddvärlöken!"

Tiden medgav ej fler exkursioner det året. Året därpå, 1979, fick jag en svår influensa i slutet av april. Konvalescensen tillbringade jag i Skanör, och när jag den 2 maj för första gången tog mig ur sängen vacklade jag in på kyrkogården i Skanör. Döm om min förvåning att finna *G. arvensis* överallt, i gångar och på gravar (den bästa rymde 15 ex i blom), även inne i buxbomshäckarna. Totalt blev det ett 40-tal ex. Nu tillfrisknade jag hastigt och satte de närmaste dagarna igång att besöka fler kyrkogårdar, delvis i sällskap med Bengt Örneberg. Totalt blev det 52 kyrkogårdar i Skånes sydvästra hörn jämte trakten kring Malmö och Lund. Vi hittade luddvärlöken på ytterligare 7 lokaler, vilka dock som regel endast uppvisade några få exemplar vardera."

Sedan Nosslin gjorde de första nyfynden av luddvårlök i Skåne har växten blivit funnen på flera nya lokaler. Sammanlagt har den sedan 1979 noterats på 20 lokaler varav den blommande på 13 under Åke Svenssons inventering i april 1995. De rikaste förekomsterna finns på kyrkogårdarna i Skanör, Gislöv och S. Åkarp. På dessa tre platser fanns merparten av de närmare 300 blommande exemplar som noterades i Skåne våren 1995. I samband med att förekomsten vid Petersborgs gård i Trelleborg skulle komma att spolieras genom anläggningsarbeten, grävdes de kvarvarande exemplaren upp 1984 och flyttades till fyra olika platser i Trelleborgs-området: Smygehamn, Dalabjär, Stadsparken och kv. Stuckatören. 1994 och 1995 har luddvårlöken inte kunnat återfinnas på något av utplanteringsställena. Kv. Stuckatören är den enda plats där luddvårlöken setts efter utplanteringsstillfället, senast 1990 i 2 blommande exemplar.

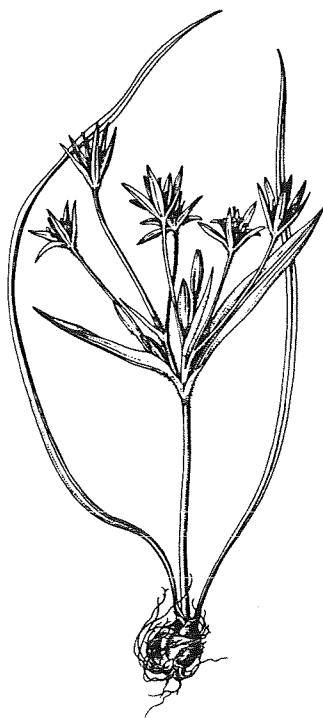

Lokaler för luddvårlök, *Gagea arvensis*, i Skåne 1978-1995. Lokalernas numrering i enlighet med tabell på vidstående sida.

Tabell över lokaler för luddvärlök, *Gagea arvensis*, inventerade av Åke Svensson 14-21 april 1995

	RUBIN	Läge	Antal exemplar	Kommentar
1	1C 8g 31 20	Trelleborg, Högalid	1	
2	1C 8g 22 26	Trelleborg, Boklunden, Skolg.	0	Senast sedd 1988 (1 ex)
3	1C 8g 20 25	Trelleborg, Liljeborgsskolan	0	Senast sedd 1982
4	1C 8g 17 17	Trelleborg, S:t Nicolai kyrka	0	Senast sedd 1993 (1 ex)
5	1C 8g 23 20 och 23 21	Trelleborg, Norra kyrkogården	10	Upptäckt 1994
6	1C 8g 15 11, 15 12, 16 11 och 16 12	Trelleborg, Västra kyrkogården	11	
7	1C 8g 29 21	Trelleborg, Petersborg	-	Lokalerna bebyggd. Kvarvarande exemplar flyttade 1984.
8	1C 8g 26 40	Kyrkoköpinge kyrkogård	0	Senast sedd 1994 (1 ex)
9	1C 8h 18 10	Dalköpinge kyrkogård	0	Senast sedd 1993 (1 ex)
10	1C 8h 22 26 och 21 26	Gislöv kyrkogård	95	Upptäckt 1994
11	1C 8i 23 18	Södra Åby kyrkogård	6	Upptäckt 1994
12	1C 8i 30 04	Simlinge kyrkogård	3	
13	1C 9c 22 28 och 23 28	Skanör kyrkogård	101	
14	1C 9e 25 03	St. Hammar nya kyrka	6	
15	1C 9g 08 09	Hammarlöv kyrkogård	1	Upptäckt 1995
16	1C 9g 08 25	Västra Vemmerlöv kyrkogård	3	Upptäckt 1994
17	2C 0e 36 41	Eskilstorp kyrkogård	0	Senast sedd 1987 (1 ex)
18	2C 0f 39 09 och 39 08	Södra Åkarp kyrkogård	49	
19	2C 1e 09 47	Hököpinge kyrkogård	2	
20	2C 4g 07 04 och 06 04	Burlöv gamla kyrkogård	5	

Luddvårlök har två smala och rent gröna basalblad som är tydligt smalare än de 2-4 stödbladen. Blommorna sitter i en ganska tät och rikblommig ställning. Till skillnad från våra övriga vårlöksarter har luddvårlök tätt småludna blomskafv och hårigt stift. Även kalkbladens utsida, blommornas stödblåd och åtminstone övre delen av stängeln är ludna. I sällsynta fall kan luddvårlök, som vår enda art, bilda groddknoppar som sitter i en tät, smultronlik samling i blomställningen. Upp till mellersta Tyskland når en annan luden vårlöksart, *Gagea bohemica*. Denna art är emellertid få- och småblommig och har kalt stift. I både Sverige och Danmark växer luddvårlök på kulturskapade lokaler som kyrkogårdar, parker och trädgårdar. Åtminstone tidigare har den även förekommit som ogräs i åkrar. Den föredrar torra och öppna biotoper och förefaller gynnad av kalkrik mark. Längre söderut i sitt utbredningsområde växer luddvårlök även på mera naturliga ståndorter som torra gräsbackar, mera sällan i skog. På sina svenska lokaler är arten framförallt hotad av kemisk ogräsbekämpning, bortrensning, gräsklippning och anläggningsarbeten av olika slag. Å andra sidan är luddvårlök en konkurrenssvag art som snabbt skulle försvinna om lokalerna växte igen med högvuxna gräs och örter. En måttlig "renhållning" på luddvårlökens lokaler tycks vara att föredra för dess trivsel och fortbestånd.

Luddvårlök, *Gagea arvensis*
(fig. ur Häfliger, *Monocot Weeds 3*,
Documenta CIBA-GEIGY 1982:90)

Är luddvårlök en i sen tid inkommen växt eller en gammal medborgare i vår flora? Ett entydigt svar går knappast att få. Med tanke på hur växten uppträder i Skandinavien är det sannolikt att den invandrat med människans hjälp. Kanske har den kommit hit med orent utsäde, vallfrö eller andra jordbruksprodukter. I Sverige är arten första gången samlad i Hoglands park i Karlskrona 1860. I Skåne gjordes det första fyndet i Trelleborg 1864. Från Gotland härrör de första uppgifterna från början av 1890-talet och från Småland från det första decenniet av 1900-talet. Att den blev funnen på fyra vitt skilda platser under samma tidsperiod kan tala för att luddvårlöken kommit till landet i sen tid. Å andra sidan är luddvårlök en växt som först 1794 urskildes som egen art och därför inte rönt någon större uppmärksamhet förrän in på 1800-talet. I sin *Flora Scanica* från 1835 nämner Elias Fries i samband med ängsvårlök, *Gagea pratensis*, att den setts lökbärande i stödblads-vinklarna och i blomflocken (dock utan lokalangivelse). Då det av våra arter endast är luddvårlök som ibland bildar sådana groddknoppar kan notisen tolkas som ett indicium på att arten åtminstone redan under början 1800-talet växte i Skåne.

Luddvårlök har idag fler aktuella lokaler än någonsin tidigare. Dock är individantalet mycket lågt på de flesta lokalerna och arten växer oftast på utsatta platser. Personalen vid flera kyrkogårdar har informerats om förekomsterna och ombetts att vara rädda om luddvårlöken. I Skanör har kyrkorådet bekräftat att växten ska skyddas på denna växtplats. Under de senaste åren har flera nya lokaler upptäckts och det är inte uteslutet att växten kan finnas på fler lokaler i sydvästra Skåne. Vårlök, ängsvårlök och dvärgvårlök är frekventa följeslagare till luddvårlöken och i mängden av individ av dessa tre vanligare arter, kan enstaka exemplar av luddvårlök lätt undandra sig uppmärksamheten. Det totala antalet individ är vanskligt att fastställa på grund av svårigheter att artbestämma vegetativa exemplar. Dessutom är luddvårlöken svår att inventera då skötseln av kyrkogårdar och gravplatser gör att antalet blommande exemplar kan variera kraftigt från tid till annan.

I Skåne har luddvårlöken i första hand eftersökts på kyrkogårdar men ett gotländskt exempel visar att det kanske vore värt att leta efter den även i andra miljöer. I Stånga, där den främst var känd från kyrkan och dess närmsta omgivning, besökte Isabella Zerme i maj 1986 sextiosex trädgårdar i Stånga kyrkby. I fyrtio av trädgårdarna fann hon blommande luddvårlök. Vem knackar dörr i Skanör, Gislöv, Södra Åkarp.....?

Litteratur

- Fries, E. 1835: *Corpus florum provincialium sueciae. I. Flora scanica*. Upsaliae.
- Friheden, J. & Jönsson, J. 1980: Luddvårlöken, *Gagea villosa*, i Trelleborg 1977. *Svensk Bot. Tidskr.* 74: 54
- Hultén, E. & Fries, M. 1986: *Atlas of North European Vascular Plants*.
- Jessen, K. 1935: Liliifloernes Udbredelse i Danmark. *Bot. Tidskr.* 43: 105-106
- Kring, L. 1953: Forandringer i plantevæksten på Falster. *Flora og Fauna* 59: 85-92.
- Løjtnant, B. & Worsøe, E. 1977: Foreløbig status over den danske flora. *Reports from the Botanical Institute, University of Aarhus, No. 2*.
- Mattiasson, G. 1995: Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1994. *Lunds Botaniska Förening. Medlemsblad* 1995:1.
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.Å. 1977: Projekt Linné rapporter 29-48. *Svensk Bot. Tidskr.* 71: 7-8.
- Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.Å. 1985: Projekt Linné: slutrapport. *Svensk Bot. Tidskr.* 79: 323
- Widerberg, B. 1979: Ludna vårlöken lever igen, *Sydsvenska Dagbladet* 1979-07-03.
- Zerme, I. 1987: Luddvårlök i Stånga - en inventering. *Rindi* 1: 31-34.

Missa inte röd kärleksört!

Skånes flora 22

Torbjörn Tyler

Hittills har det till projekt Skånes Flora kommit in rapporter om 400 fynd av kärleksört (*Sedum telephium* ssp. *maximum*) men bara 29 uppgifter om röd kärleksört (*Sedum telephium* ssp. *telephium*). Efter att ha studerat fördelningen av dessa underarter i mina egna inventeringsrutor och i lundaherbariet misstänker jag att inventeringsrapporterna ger en ganska skev bild av underarternas frekvens. Röd kärleksört torde vara betydligt vanligare än vad som anges och det är förmodligen den vanligaste underarten i sydvästra Skånes slättnområden. Röd kärleksört anges i många floror vara en sällsynt trädgårdsflykting men detta stämmer dåligt för Skåne. Här tycks den röda underarten vara fullt naturaliserad och då den härstammar från Västeuropa kan det inte uteslutas att den kan ha helt spontana förekomster i Skåne. Att skilja underarterna är inte särskilt svårt om man ser efter ordentligt och mellanformer verkar vara ganska ovanliga. Ett problem är att röd kärleksört är en av våra senaste höstblommor och att man därför ofta måste lita till vegetativa karaktärer. Har man välutvecklade exemplar skall detta emellertid inte vara något hinder för korrekt bestämning. Att ta belägg av Sedumarter kan vara svårt om man inte kan knepen. Om man först doppar växten någon minut i kokande vatten, alternativt behandlar den några sekunder i mikrovågsugn, är den inte alls svår att pressa.

Bestämningsschema:

	Kärleksört ssp. <i>maximum</i>	Röd kärleksört ssp. <i>telephium</i>
blomfärg	gulvit (mycket sällan röd)	rosa-röd
blomställning	oftast kompakt-huvudlik	oftast mera öppen och plattad-flocklik
blad i blomställningen	små	större och i knoppstadiet ofta iögonfallande
bladställning	de flesta parvis motsatta, endast de översta bladen ibland spridda	de flesta ej motsatta
bladlängd	1,2-2 ggr så långa som breda	1,8-3 ggr så långa som breda
bladbas	rundad-hjärtlik	killikt avsmalnande
växtplats	alltid "kargt"; torrt, stenigt eller sandigt	ofta frodigt; vägrenar, snår, kulturmark

Trädgårdsväxten kinesisk kärleksört (*Sedum spectabile*) har ibland förväxlats med röd kärleksört. Kinesisk kärleksört är ännu större och grövre och har längre blad, som oftast är nästan helbräddade eller mycket oregelbundet och grovt tandade. Vidare har den större blommor med ståndare som är nästan dubbelt så långa som kronbladen. Kinesisk kärleksört har rapporterats ett fåtal gånger från Skåne. Den förekommer knappast som verkligt förvildad utan är i de flesta fall mer eller mindre tillfälligt utkommen från trädgårdar.

ssp. *maximum*ssp. *telephium*

Utbredning av *Sedum telephium* i Skåne enl. belägg i Lunds Botaniska Museum (LD).

Hänsyn till hotade växter

- ett försök mitt i 5-dagars-orienteringens spurt

Sven Snogerup

Det har ofta framförts oro för skador på sällsynta och hotade eller vackra växter i samband med orienteringstävlingar. Nu brukar inte lite tramp lämna några bestående skador, växterna hämtar sig ofta förvånansvärt snabbt. Men det finns ibland mycket små bestånd, där ett par uppsparkade individ kan te sig som en allvarlig skada. Vissa arter kan också vara speciellt känsliga. Om man känner till att sådana växter kan skadas under en tävling, vill man gärna vidta någon åtgärd för skydd.

Risken är obetydlig i vanlig terräng inom tävlingsområdet. Varje kvadratmeter berörs även vid ett stort arrangemang bara av ett par tramp. Farorna uppstår egentligen bara intill kontroller och i små lättlöpta passager mellan mera ogästvänliga terrängbitar. Riskpunkterna kan alltså lätt identifieras, om man väl känner till både tävlingsbanorna och växtens förekomst. Men vad behöver man då göra för att eliminera en känd risk?

Försökssituationen

I samband med tredje etappen av 1995 års femdagars dök det upp ett problem där jag fick åta mig att ordna nödvändiga åtgärder. Anledningen till att just jag blev inkopplad på fallet var att Lunds OK var en av två huvudansvariga klubbar för etappen ifråga.

Redan på vintern fick jag en lite orolig påstötning från banläggargruppen för etappen. Någon hade påpekat att det växte blåsippor i backarna precis före målet i S. Rörum. Blåsippans blad kan man ju se när som helst när det är barmark. Så jag åkte dit och inspekterade och fann att det var sant, och att det rörde sig om ganska små fläckar med blåsippor, som lätt kunde tänkas bli helt söndertrampade. Dessutom fanns där några andra för trakten ovanliga växter. Det viktigaste från botanisk synpunkt var inte sipporna utan ett litet bestånd av månviol, precis i målriktningen från en av kontrollerna före mål.

Vidtagna åtgärder

Skulle jag nu rekommendera en total omläggning av banornas sista bit för att vi orienterare skulle slippa framstå som naturvandaler? Det hade naturligtvis varit en möjlighet, även om en organisatoriskt svår sådan. Så efter samråd med banläggaren bestämde jag mig för att i stället testa en annan och enklare metod.

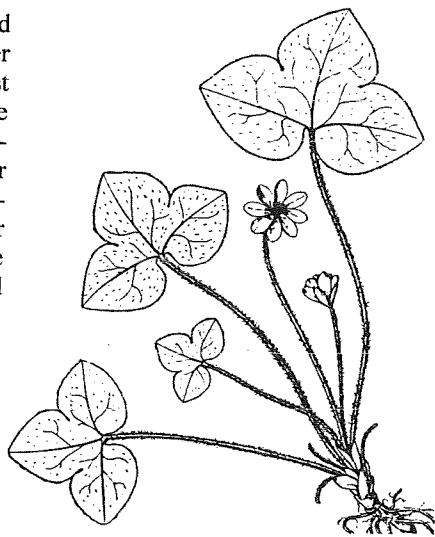
I samarbete med Projekt Skånes Floras inventerare på stället lokaliserade jag först var de skyddsvärda växterna fanns och satte dit små markeringar. Det handlade om små grupper med få individ av blåsippa, av vilka några låg i beräknade löpstråk till eller ut från de sista kontrollerna före mål. På varje sådan punkt handlade det om

passage av något tusental löpare. Det nämnda beståndet av månviol låg speciellt illa till. En kontroll som skulle utnyttjas av flera klasser låg på en åskulle, och månviolen satt i den branta åsslutningen rakt i riktning därifrån mot målfällans början. Den fanns på en yta av ca 20 kvadratmeter. Sen tyckte jag också att ett enda litet bestånd av myska i inspurten mot en annan kontroll förtjänade skydd minst lika väl som blåsipporna.

Dan före tävlingsdan satte jag dit blågul snitsel spänd runt några pinnar och träd. Blågult betyder beträdnadsförbud, vilket alla orienterare är medvetna om. Det blev fem markeringar av blåsippor, alla små. En av dem bara med ett par svaga små pinnar tio meter från en mycket använd kontroll och i riktning mot mål. Och så en litet större "bur" runt månviolen i dess utförsbacke, och en liten åt myskan.

Ingenting av detta var inritat på tävlingskartorna, snitseln sattes bara dit. Jag avstod också avsiktligt från att ordna med något anslag på samlingsplatsen eller något påpekande via högtalaren. Endast en lapp i A4-format vid starterna talade om för löparna att små förbjudna områden kunde finnas och varför. Det hela var alltså utformat som ett försök, som simulerade en snabbt genomförd åtgärd efter varning i sista minuten. Och ett hårdare test kunde väl knappt göras än detta, med ca 15000 löpare i slutspurt mot målet.

Jag observerade också ett litet, tätt bestånd av stinksyska vid den ena kontrollen. Eftersom den inte är någon på något sätt hotad art i Skåne lät jag den utsättas för ett riktigt grymt försök. Den växte med ett knappt 2 kvadratmeter stort bestånd direkt vid en kontroll. Där skulle minst 2000 löpare stanna upp och stampa på den, många av dem med spikskor.

Blåsippa, *Hepatica nobilis*
(Fig. ur *Flora Republicii Populare Romine*)

Resultat

Vid inspektionen efter tävlingen kunde jag konstatera att trampspår och bildning av tillfälliga stigar i spurtområdet som väntat var mycket kraftiga. Trampet hade samlats till kraftiga stigar runt de förbudsmarkerade ytorna. Efter att ha lokaliserat alla punkterna kunde jag med lite grand förvåning konstatera att de fungerat helt perfekt! Inget som helst tramp kunde spåras på de små fredade fläckarna. Effekterna var speciellt våldsamma runt månviolen. Runt dess gränser gick veritabla rännor med marken uppsparkad ner till ställvis 10-20 cm djup. Vid

överkanten hade jord och stenar sparkats upp i bromsspår av löpare som snabbt vänt åt sidan.

Stinksyskan såg det synd ut om. Dess ovanjordiska delar hade förvandlats till en ensilage-liknande massa blandad med jord. Men om man petade lite kunde man snart konstatera att dess basala delar, rötter och jordstammar, till stor del fanns kvar, fast i sargat skick. I år får vi se hur den hämtar sig.

Ett annat resultat kunde jag också notera. Det hördes inga speciella kommentarer om de förbudsmarkerade fläckarna. Det var uppenbarligen inte något som flertalet tävlande reagerade nämnvärt på.

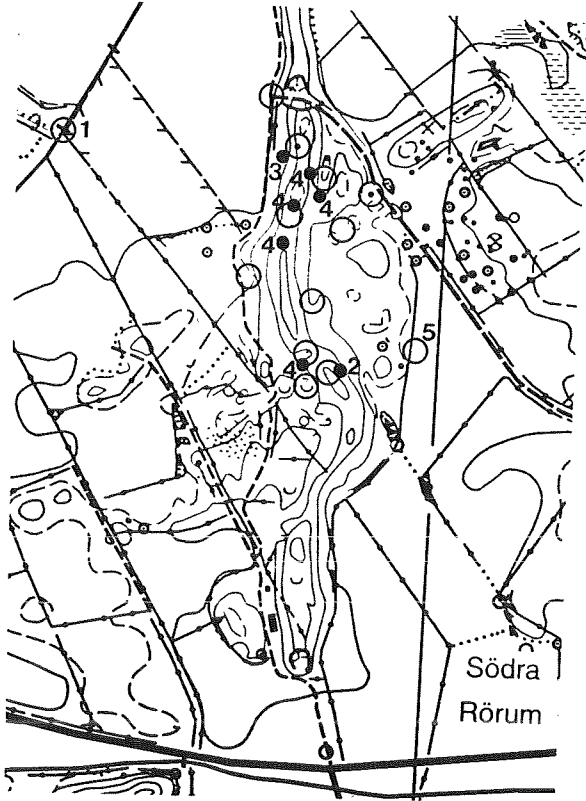
Lärdomar av försöket

Nå, vilka slutsatser kan vi dra av de här resultaten? Jo, först och främst att tävlande orienterare reagerar helt konsekvent och rätt på en uppdykande blågul snitsel. En liten avsnitslad fläck uppfattas som ett opasserbart terrängföremål som man springer runt utan någon som helst kommentar. Detta betyder att man när som helst, och med hur kort varsel som helst, kan fixa skydd för små viktiga växtlokaler som man får reda på.

Bli alltså inte som orienterare rädd om något påpekande dyker upp! Försök till och med kolla med naturskyddare eller verksamma botanister om det finns behov av någon sådan här åtgärd! Och bli inte som botanist eller naturvårdare förtvivlad när du som du tycker allt för sent, får reda på vad som skall försiggå just vid någon av dina viktigaste lokaler. Tag i stället initiativ, se till att de enkla åtgärder som behövs blir utförda!

Jag använde här heldragen tvåfärgad snitsel, sån som finns färdig i stora rullar. Materielchefen hade flera rullar liggande med en halv kilometer blågult band i vardera. Jag hörde i detta fall till dem som ändå fick hand om olika slags snitsel för att använda vid parkeringen. Jag spände ett enkelvarv av bandet runt var fredad yta, med stöd av pinnar och trädstammar. Pinnarna var gamla smala fyrkantsläkt, delvis ruttna och utan någon hindrande funktion. Enkelt och lättfixat, som en snabb åtgärd bör kunna vara. Ingen kartinritning, ingenting på något PM, ingen radiopålysning. Konstigare åtgärder behövs alltså inte för att ge önskat skydd. Jag vågade utföra det här försöket därför att jag har vissa erfarenheter efter 50 års orienterande. Men jag väntade mig uppriktigt sagt att något rötägg skulle störa bilden.

Kan vi då garantera att de växter jag försökte skydda finns kvar här om några år? Inte helt säkert, speciellt inte vad gäller blåsippan. Den trivs uppenbarligen inte med den starka förbuskning som pågår här, när det gamla skogsbetet nu upphört. Kanske bättrar sig dess situation i en allt resligare skog, kanske trängs den helt undan av andra arter. Men pessimism om en växts möjligheter är ingen ursäkt för att utsätta den för någon ytterligare risk i onödan.

Det berörda slutavsnittet av 5-dagars etapp 3 1995. Tävlingskartan är här återgiven i svartvitt och skala 1:10 000, förstorad från verklig skala 1:15 000 och fyrfärgs-tryck.

● = skyddade punkter

○ = kontroller

○ utan nummer = nästsistakontroller för olika klasser, vardera besökt av 500-2000 löpare.

- 1 Tredjekontroll från slutet, gemensam för samtliga klasser (passage över stort dike).
- 2 Månviol, *Lunaria rediviva*.
- 3 Myska, *Galium odoratum*.
- 4 Blåsippa, *Hepatica nobilis*.
- 5 Gemensam sistakontroll för samtliga klasser (målfällornas början).

Om Floraförändringar i Skåne 1938-96

Torbjörn Tyler

En av anledningarna till att den pågående skåneinventeringen är så spännande är att det finns så mycket gammalt material att jämföra med. I stort sett hela Skåne inventerades ju under perioden 1938-65 och åtminstone en del av inventeringsprotokollen från denna tid finns bevarade i sådant skick att det går att göra direkta jämförelser med dagens resultat. Sedan våren 1995 har mer systematiska jämförelser bedrivits som ett WWF-stött delprojekt inom Skånes Flora och en del preliminära resultat har redan kommit fram.

Eftersom dagens inventeringsmetodik skiljer sig ganska mycket från den som användes under den förra inventeringen är det inte möjligt att jämföra antalet nya och gamla fynd av olika arter rakt av. I stället får man jämföra kvoten mellan antalet gamla och nya fynd för olika (om möjligt lika vanliga) arter med varandra och på så sett ta reda på vilka arter som ökat eller minskat *relativt alla andra arter*. I praktiken kan emellertid resultaten tolkas i det närmaste som absoluta förändringar då det inte finns någon anledning att misstänka att den totala artdiversiteten, d.v.s. "alla andra arter" enligt ovan, förändrats nämnvärt.

Eftersom denna metodik tar hänsyn till såväl återfynd på gamla lokaler som nyfynd och materialet med tiden kan komma att bli mycket stort, är förutsättningarna för statistisk behandling av materialet och därmed möjligheterna att upptäcka även ganska små förändringar, mycket goda.

De resultat som hittills framkommit baseras på inventeringsrapporter från 73 av Skånes närmare 2000 inventeringsrutor. Materialet är alltså än så länge ganska litet och resultaten får tolkas med stor försiktighet, men då det för ganska många arter skett stora förändringar är en del slutsatser redan statistiskt säkra.

Generellt sett kan det sägas att det är de öppna kärrrens arter som drabbats värst av det senaste halvseklats landskapsomvandling. För tio karaktärsarter för skånska rikkärr är medelminskningen hela 68 % och arter som majviva, slätterblomma, kärrknipprot, näbbstarr, knagglestarr och gräsull (*Primula farinosa*, *Parnassia palustris*, *Epipactis palustris*, *Carex lepidocarpa*, *C. flava* och *Eriophorum latifolium*) verkar ha förlorat mer än 75 % av sina lokaler. Även för många fattigkärrs- och medelrikkärrsarter ser det dystert ut. Granbräken, spikblad och bläddrearter är liksom taggstarr, loppstarr och nålstarr (*Dryopteris cristata*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Utricularia* spp., *Carex pauciflora*, *C. pulicaris* och *C. dioica*) exempel på arter i fattigare kärrmiljöer som minskat mycket kraftigt. Att fattigkärrrens arter, liksom faktiskt flertalet arter på högmossar, minskar kan vara en smula förvånande då dessa biotoper sällan nämns i naturvårdssammanhang, men det är naturligt att även dessa kärrformer drabbas av minskad hävd, utdikning och luftburna föroreningar.

Att vattendragen förändrats kraftigt märks också tydligt i statistiken. De näringsfattiga klarvattensjöarna i norra och mellersta Skåne har i många fall, som en följd av försurningen, blivit humusbemängda "mossegölar" och växter knutna till näringsfattiga mineralbottnar har därmed fått stryka på foten. I södra Skåne däremot är idag alla vattendrag starkt eutrofa (näringsrika) och det borde kanske vara gynnsamt för många arter som trivs i sådana miljöer; men även arter som vattenskräppa och vattenfräne (*Rumex hydrolap-hatum* och *Rorippa amphibia*) tycks minska något. Detta är antagligen en effekt av att slät-tområdenas vattendrag numera muddras och rensas så ofta att dessa relativt långlivade arter inte hinner bygga upp ordentliga populationer mellan ingreppen.

För skogsmarkens växter ser det däremot ljusare ut än vad vi kanske hade trott. Det är endast de allra mest krävande ängslövs-skogsarterna, såsom tvåblad och särläka (*Listera ovata* och *Sanicula europaea*), som kan ha minskat med mer än 20-30 %. Några skogsväxter som hässlebrodd och jättesvingel (*Milium effusum* och *Festuca gigantea*), vilka trivs i halvfattiga och gärna lite ombökade skogar, kan till och med ha ökat något. Blåsippa och vispstarr (*Hepatica nobilis* och *Carex digitata*) har däremot minskat påtagligt mer än skogsväxterna i allmänhet vilket kanske beror på att dessa arter är ganska konkurrenssvaga och därför kräver miljöer som varken är för försurade eller för övergödda.

Kärrknipprot, *Epipactis palustris*

Flertalet av sumpskogarnas kärlväxter har också klarat sig bra vilket inte är så förvånande om man betänker att många av de öppna kärr som gått förlorade övergått i just sumpskogar.

"Vinnarna" bland växterna under det senaste halvseklet är arter som gynnas av kvävenedfall, gödning och inte minst skapandet av nya vägbankar genom, för dessa arter, tidigare högst ogästvänliga fattigområden. Exempel på arter som nog ökat främst som en följd av tillkomsten av nya vägar är renfana och rödnarv (*Tanacetum vulgare* och *Spergularia rubra*). Många av de arter som ökat mest är dessutom sådana som förts in av människan i ganska sen tid som till exempel fläder och druvfläder, blekbalsamin och såpnejlika (*Sambucus nigra*, *S. racemosa*, *Impatiens parviflora* och *Saponaria officinalis*). Bland arter som säkert ökat märks även en

del åkerogräs som kornvallmo och grönfibbla (*Papaver rhoeas* och *Crepis capillaris*) medan andra som åker rättika och mjukdån (*Raphanus raphanistrum* och *Galeopsis ladanum*) minskar mycket kraftigt. Några åkerogräs är idag helt eller nästan helt utdöda.

I undersökningen beräknas även andelen av de nya fynden som är återfynd på tidigare kända lokaler och detta kan bli intressant när materialet blir stort. Eftersom återfyndsfrekvensen för de flesta arter är låg (5-20 %) är det än så länge mycket vanskligt att säga något bestämt om vilka arter som hittas på relativt få nya lokaler men jag kan ju nämna att mer än 50 % av de behandlade nya uppgifterna om fynd av granbräken, grådådra, solvända, sårlåka, majviva, dvärgblåddra, dvärgvår-lök, plattsäv, agnsäv och vispstarr (*Dryopteris cristata*, *Alyssum alyssoides*, *Helianthemum nummularium*, *Sanicula europaea*, *Primula farinosa*, *Utricularia minor*, *Gagea minima*, *Blysmus compressus*, *Eleocharis uniglumis* och *Carex digitata*) egentligen är återfynd på gamla lokaler. Dessa arters synbara oförmåga att kolonisera nya lokaler kan sedan vara en naturlig egenskap hos arten eller en effekt av att arten har svårt att hävda sig i dagens Skåne.

Flertalet arter som nämnts i denna artikel är sådana som minskat eller ökat mycket kraftigt och flertalet av dessa förändringar har vi nog alla haft på känn, men efterhand som undersökningen fortskrider och materialet blir större kommer många intressanta men mindre drastiska förändringar att klarläggas; så till detta ber jag att få återkomma senare. En förutsättning är dock att alla Skåne-inventerare arbetar flitigt och lämnar in sina rapporter så fort de blivit skrivna, så att vi i projektledningen får mer material att bearbeta.

taggstarr,
Carex pauciflora

Betraktelser ur Linnés öländska och gotländska resa 1741

John Kraft

Det har länge lekt mig i hågen att försöka samla stycken ur Linnés resor. Han hade en sällsynt förmåga att med sin korta och robusta stil fånga stundens sinnestryck och stämningar. Styckena har hämtats ur Carl von Linnés Öländska resa förrättad 1741. Utgiven och kommenterad av Bertil Molde. Bokförlaget Natur och Kultur (1962).

Maj 23 Småland (s. 47)

"Kl. 2 om morgonen voro vi uppe och ute på hästarna, vi togo av landsvägen åt öster, att bese guldgruvan i Småland, som låg 1 3/4 mil ifrån Vetlanda.

Vädret var ganska vackert, allt tyst och lugnt. Dimman stod som små moln över kärrnen men kunde ej upplyftas och det späda gräset var daggfullt. Orrarna kuttrade långt borta; trastarna mystrade i träen och de andra små fåglarna kvittrade var på sitt sätt. Vägen var god och lanthanen jämn. Rätt som vi kommo till Alseda kyrka, rann solen upp genom ett smalt moln:"

Maj 29 Kalmar (s. 47)

"MANNABLOD eller mannaört (sommarfläder) är en växt, om vilken mycket talas i Sverige; jag var ock speciellt anmodad av åtskilliga riksdagsmän att noga utröna, vad mannablod månne vara för en växt; om vilken sagan går, att den på ingen annan ort i världen skall finnas mer, än endast vid Kalmar slott, därest hon skolat uppsprungit av svenskers och danskers blod, som på detta fält tumlat i forna krig. Vi vorom därför så mycket mer pickhågade att åskåda ett sådant sällsamt ting i naturen, som naturen plägar endast uppehålla och föröka de skapade ting i naturen, utan att själv skapa: ty blevom vi så mycket mer flata, då vi henne sågom inte annat vara, än den ordinära *Ebulus* eller *Sambucus herbacea*, som växer vilt över större delen av Tyskland, vid Växjö och i trädgårdar där hon en gång inkommit så förökas sig, att hon ej utan största möda kan utrotas; . . ."

Sommarfläder, *Sambucus ebulus*, såg jag själv i en lång rabatt i Kalmar slottspark midsommaren 1936. I slutet på 1980 såg jag den i ett mindre bestånd på samma plats. Nu är den enligt uppgift utgången. Jag vill påpeka att arten är näst intill omöjlig att bli av med där den har etablerat sig ordentligt.

Juni 1 Öland (s. 52)

"ÖLANDS strand hade vi knappt rört, förrän vi märkte, att detta land var helt annorlunda än de andra Sveriges provinser; satte oss därför i sinnet, att desto nogare uppteckna allt vad på denna ö föreföll."

Det är anmärkningsvärt, att jag själv kände som om jag steg i land i ett främmande land vid mitt första öländsbesök midsommaren 1936. Det var luften och dofterna och blommorna längs vägen. Det var gårdarna och väderkvarnarna och de genomskinliga gårdesgårdarna av röda kalkstensplattor och det var de små alvaren längs vägen mellan Färjestaden och Borgholm. Allt var så annorlunda de svenska landskapstyper jag tidigare lärt känna.

Juni 5 Resmo Kastlösa (s. 77)

"EN EKSTÖCK, som var mycket stor och förleden vinter avhugen, i diameter 7 kvarter inom barken; då vi räknade ringarna, funno vi att de vuxit 260 år, märkte ock att somliga ringar i trädet voro nära intill varandra och andra mycket längre ifrån varandra; då jag undrade, vad orsaken härtill mände vara, föll mig in att starka vintrar kunde förosaka att ringarna kommo närmare intill varandra: ty räknade jag ifrån förleden vinter ringarna från barken in åt centrum till år 1708 å 1709, då starka vintrar var, vilka ringar jag fann vara tätt intill varandra; även åren 1587 och 1658, detsamma märkte jag ock på en stor hop andra mindre ekstockar. Alltså havom vi uti eken liksom en krönika på vintrarna, dem vi kunnom få oss bekanta hela 200 ad 300 åren tillbaka."

Var det manne Linné som först kom på dendrokronologin, som i dag är en modern vetenskap för exakt tidsbestämning av material där trä med årsringar förekommer?

Juni 14 Gaxa, Hågby (s. 130)

"Kl. 4 om morgonen voro vi till häst, ställandes resan åt Blåkulla; vägen låg från Gaxa rätt i väster, från den östra till den västra stranden, 1/2 mil lång, igenom buskar, hassel och ekskog med litet gran förmängd. Vädret var behagligt, himmelen klar, lärkan, svalan, göken och de nyss utflugna starungar skreko omkring oss. När vi kommo till västra sidan, låg båten på landet och årona voro borta, roddarna konträra och allt i olag; emedan detta ställdes till rätta uppväxte en stickande storm, som förhindrade oss ifrån Blåkullaresan till inemot aftonen; emellertid gingo vi omkring att observera vad som kunde illustrera *Historiam nautralem Patriae*."

Blåkulla (s. 133)

BLÅKULLA är en liten ö, emellan Ölands norra udde och Småland belägen, den kättingar och sagor dedicerat åt Pluto, men ej Neptunus fastän den senare tycktes taga henne mer i protektion ifrån öknamn; de säga allmänt, att alla trollpackor hit skola resa (sannerligen en rätt besvärlig resa) var skärtorsdag; men den som en gång varit här på orten, lär aldrig mer resa hit, och nog finna orsak till fabeln: ty om någon ort i världen ser hiskelig ut, är visserligen denna en av de grymmaste, därför man och henne kort beskriver. . . ."

Beskrivningen som följer är också kortfattad och innehåller inte någon större hänförelse. Linné tycktes inte gilla sjöfärder.

Juni 18 Ölands norra udde (s. 148)

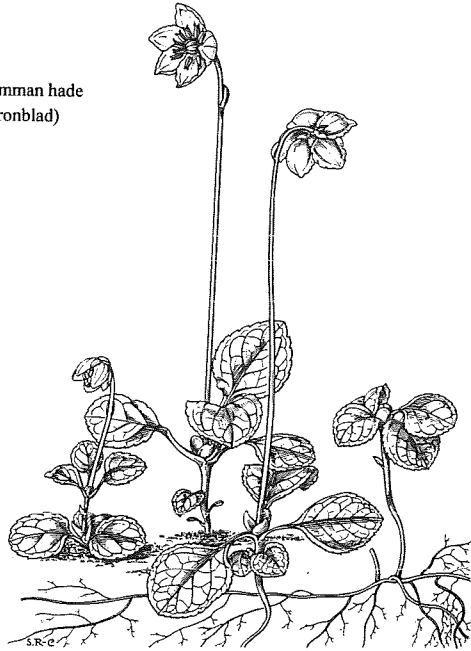
"Vägen åt Torp genom skogen viste oss ymnigt apotekarnas *Sanicula* och den enblommiga *Pyrola*. *Pyrola scapo uniflora* stod nu i sin bästa blomma: ty samlade vi åtskilliga blommor, att man av dem en gång kunde bilägga den tvistighet, som är emellan botanisterna om antalet av *stamina* inom vart kronblad, men vi funno, att ehuru hon alltid hade 10 tillbakaböjda *stamina*, är dock *numerus* så oviss, att man fåfängt söker något visst, och hava sig *stamina* emot *petala* som numrerna emot bokstäverna."

A.	B.	C.	D.	E.
1 --	2 --	3 --	2 --	2
1 --	2 --	2 --	3 --	2
1 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	2 --	3 --	1 --	3
1 --	3 --	2 --	2 --	2

Vid en resa i Norge den 9.7.1967 övermattade vi i Buskeryd. En av medresenärerna plockade en liten bukkett med ögonpyrola, som hon satte på campingbordet. Under måltiden upptäckte jag att ståndarantalet inte stämde med kronbladen. Det borde vara 2 ståndare mot varje kronblad. Jag hade aldrig sett detta tidigare och inte heller läst Linnés beskrivning ovan. Jag tycker förhållandet är intressant eftersom det sällan nämns i våra floror. Efter måltiden roade jag mig med att göra upp en tabell som faktiskt är ganska lik den ovan citerade linnéanska. Jag har modifierat min tabell i stil med denna. I bukketten fanns 17 blommor.

A.	B.	C.	D.	E.	F.
1 --	2 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	2 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	1 --	2 --	2 --	3 --	3 -- 3 (blomman hade 6 kronblad)
2 --	2 --	2 --	2 --	2 --	2
1 --	2 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	2 --	2 --	3 --	3 --	
1 --	2 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	2 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	2 --	2 --	3 --	3 --	
1 --	1 --	2 --	3 --	3 --	
1 --	2 --	2 --	2 --	2 --	3
1 --	1 --	2 --	3 --	3 --	
2 --	2 --	2 --	2 --	2 --	2
1 --	1 --	2 --	3 --	3 --	
1 --	1 --	2 --	3 --	3 --	
2 --	2 --	2 --	2 --	2 --	2

Summa: 14 blommor med 10 ståndare,
2 med 11 och 1 med 12.

Ögonpyrola, *Moneses uniflora*
(Fig. ur Ross-Craig, Drawings of British Plants)

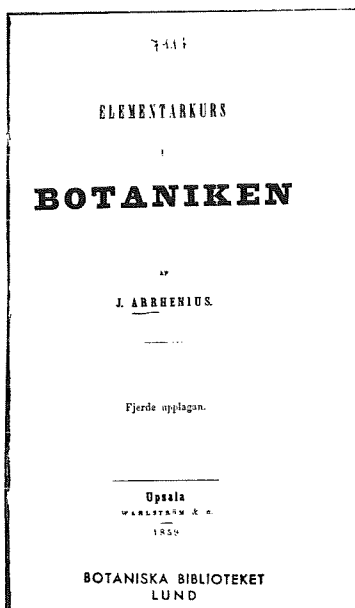
Botanik i skolan på morfars tid

Med anteckningar om en gammal amatörbotanist

Gerhard Regnéll

På morfars tid - det är ett begrepp med olika innebörd beroende på vem som uttalar sig. I mitt fall blir det ett ordentligt kliv tillbaka i tiden, mer än 125 år. Min morfar, Georg Pålman, var född 1851. Han gick i skola i Växjö Högre Elementarläroverk.

Framför mig ligger ett antal böcker med spår av flitig användning. En har titeln "Elementarkurs i botaniken", Upsala 1859. Detta är den fjärde av de fem upplagor, vari boken utkom mellan 1845 och 1865, tydande på att den under en lång period användes i de svenska läroverken. Bokens författare, Johan Arrhenius, var lärjunge till Elias Fries, vilkens system för växtrikets indelning, grundat på naturliga släktskapsförhållanden, tillämpas i boken. I efterdyningarna av den linnéanska högfloden hade naturkunskap, och särskilt botanik, en stark ställning i skolundervisningen under hela 1800-talet och långt in i vårt sekel. Växtkännedom och systematik intar i Arrhenius' bok ett betydligt rum, dock underordnat i förhållande till andra delar av botaniken, något som man kanske inte skulle ha väntat sig. Av de 345 textsidorna ägnas långt mindre än en fjärdedel åt systematik. Organografi behandlas mycket ingående, med närmast osannolik detaljrikedom. Eller vad sägs om följande, helt godtyckligt valda exempel (s. 120) på vad dåtidens skolynglingar förväntades inhämta: "Vidare må vi såsom undantag från det för Dicotyledonväxterna normala förhållandet ihågkomma - - att hos sjönöten (*Trapa natans*) [som därtill först 1871 blev känd som medlem i den svenska floran] är det ena hjertbladet större än det andra, samt att hos *Corydalis* och *Carum Bulbocastanum* [= *Bunium b.*, jordkastanj, ej i Sverige] blott ett hjertblad utvecklas, under det att det andra hjertbladet förkrymper till ett litet fjell". Bra att veta, eller hur?

Icke obetydligt utrymme ägnas åt anatomi och fysiologi. Av skäl, som inte är alldeles uppenbara men rimligtvis enligt anvisning av läraren, har ett kapitel om växternas befruktning och fröbildning försetts med blyertsanteckningen "tas förbi", under det att ett kapitel om växternas vegetativa förökning skulle "läsas väl". Ett avsnitt rubricerat "Om växternas sekretioner" skulle förbigås, medan det om "Växternas metamorfoser" skulle inhämtas noga.

Arrhenius' "Elementarkurs i botaniken" var avsedd för läroverkens högre årsklasser. På elementärt stadium användes "Lärobok i botaniken" av N. J. Andersson, lärare vid Nya Elementar i Stockholm, slutligen professor Bergianus. Anderssons lärobok som, utan att detta anges, till en del är en bearbetning, till en del en översättning av M. Seuberts "Die Pflanzenkunde" (Lindström 1883, s. 28), består av tre delar, en för vardera organografi, anatomi och fysiologi samt systematik, växtgeografi, växtrikets utveckling och botanikens historia. Ett exemplar av första häftet i dess andra upplaga 1855 (första upplagan utkom 1850 - den egentliga första upplagan dock redan 1847 ehuru anonymt) har, jämte ett tidigare ägarenamn, min morfars namn och är daterat Wexjö 1865. Häftet har alla tecken av att ha varit väl begagnat. Denna i själva verket ganska avancerade text, 156 sidor med ett stort antal påfallande väl utförda illustrationer i träsnitt, har således lästs av en 14-årig skolyngling. Huruvida lärobokens övriga häften även ingått i kursen är mig obekant.

När läkaren C. J. Hartman 1820 utgav sin "Handbok i Skandinaviens flora" kunde han näppeligen förutse vilken betydelse hans verk skulle komma att få för generationer av botaniskt intresserade i landet, detta så mycket mindre som floran fick ett blandat mottagande av expertisen, delvis beroende på att uppställningen (fr. o. m. 5. uppl., 1849) baserade sig på Elias Fries' naturliga system, som inte gillades av traditionella linnéaner. Härom vet Gunnar Eriksson att berättat (1962, s. 96-98). Alltnog, Hartmans flora upplevde elva upplagor, de sex sista ombesörjda av sonen, lektor Carl Hartman. Elfte upplagan kom 1879, en tolfte förbereddes av Th. Krok, men endast ett första häfte utkom (1889). Hartman kan dock sägas ha i viss mån nått fram ända till våra dagar, transsubstansierad i Krok-Almquists livskraftiga, ännu levande flora. Att min morfars botaniska intresse framträtt mycket tidigt visas av att han redan som elvaåring fick Hartmans flora, därom vittnar ett nött skinnryggsband av åttonde upplagan (1861), vari det på pärmens insida står med driven handstil (någon av föräldrarnas) "Georg Pählman, Wexjö 7 juni 1862". Bland morfars efterlämnade böcker finns även C. J. Hartmans lilla "Svensk och norsk exkursionsflora", som dock torde vara ett senare förvärv.

I "sjätte övre", motsvarande andra ring i senare tiders fyraåriga gymnasium, utökades den botaniska lärokursen i Wexjö läroverk med "Smålands flora" av N. J. Scheutz, ett ganska digert verk, som för många var nog så påkostande (Wickberg 1928, s. 168). Boken är inte bevarad bland morfars böcker. Däremot finns där ett tunt band innehållande samme författares gradualavhandling, "Conspectus florae Smolandiae", ventilerad i Uppsala 1857. Exemplaret är dedicerat "Till Georg Pählman af författaren". Man kan gissa att detta var ett uttryck för en särskild ynnest, som inte kom många till del. Troligen kompletterades de nämnda böckerna med Thedenius' "Svensk skol-botanik" (1854). Där beskrives 250 växter, som borde inläras. De ypperliga färglagda planscherna är tryckta med kopparplåtarna till Palmstruchs "Svensk botanik" (1802 ff.), som ju fortlever i Lindmans "Bilder ur Nordens flora" (flera upplagor).

I likhet med de tidigare nämnda N. J. Andersson och Carl Hartman var Nils Johan Wilhelm Scheutz (1836-1889) lärjunge till Elias Fries. De icke okomplicerade relationerna mellan denne och hans disciplar belyses hos Eriksson (1962, s. 411 ff.). Scheutz blev 1862 adjunkt i Växjö och 1872 lektor där i naturalhistoria och latin. "Såsom en duglig skolman förstod han att ingifva flere af sina lärjungar samma lefvande intresse för botaniken, som han sjelf i hög grad egde" (Anonymus 1889, s. 79; porträtt s. 92). Sitt skandinaviska herbarium omfattande ca 14.000 ark sålde han till Växjö allmänna läroverk. Scheutz' herbarium jämte övriga stora växtsamlingar i skolmuseet har sedermera överlämnats till Uppsala universitets botaniska museum (Löwegren 1974, s. 248-256), mycket passande med hänsyn till att uppsalaprofessorn Carl von Linné ju som Carolus Linnaeus gjorde sina första lärospån i Växjö gymnasium.

Något vid sidan av ämnet kan sägas, att scholares i Växjö drillades inte bara i botanik, de skulle också inta en försvarlig dos zoologi. Detta skedde medelst "Lärobok i zoologien för begynnare" av C. J. Sundevall (åtta upplagor mellan 1835 och 1872). Morfars exemplar är daterat 1863, då han var 12 år. Sundevall var en framstående zoolog, känd för en större allmänhet genom sitt verk "Svenska foglarne". Om hans lärobok skall här endast konstateras, att den som tillgodogjort sig dess innehåll ägt en insikt i zoologisk systematik, varom ingen av dagens gymnasieelever skulle kunna drömma.

Vad blev det då av den botanikintresserade växjögymnasisten, som ägt de gamla läroböckerna? Universitetsstudier var säkert inte att tänka på. Ätten Pählmans traditioner sedan århundraden lämnade inget val: Med något enstaka undantag hade alla på svärdssidan gått den militära banan. Morfar utexaminerades 1874 från Carlberg. Han placerades vid Södra skånska infanteriregementet, där han blev kapten 1891. Eftersom regementet 1914-25 var förlagt till Lund hade han alla möjligheter till kontakt med botaniska kretsar där. När tillfälle erbjöd sig deltog han i botaniska exkursioner (Sermander 1919; Nilsson-Leissner 1933) och engagerade sig i det då florerande växtbytet i Lund, till vilket utgavs tryckta kataloger med poängvärde för varje upptagen art, högre ju sällsyntare växten i fråga ansågs vara. På en bild från "utläggat" under 1918 års växtbyte figurerar G. Pählman tillsammans med ett antal kända botaniker. I O. Tedins (1933) skildring av växtbytet omnämns han som storamatör och gammal stöttepelare.

Morfars hade själv ett stort herbarium. När han på gamla dagar flyttade tillbaka till Lund efter att ha bott några år i Eslöv, visade det sig att denna mycket omfattande samling av pressade växter hade inhysts på en oinredd vind i det hus på Kvarngatan, där makarna Pählman bodde. En av mina bröder och jag tillbragte många timmar med att rädda vad som räddas kunde efter insektshärjningar och annan förstörelse och tog det till Lund. Jag minns särskilt att däri fanns ark med växter tagna av Elias Fries. En liten kittling gav det också att stöta på exemplar av *Trapa natans* insamlade i Immeln 24 augusti 1876. Vid sidan av en på sin tid säkerligen närmast fullständig samling av svenska kärlväxter fanns ett mycket stort antal ark med Salices som, efter vad jag fick höra, var avsedda att ingå i ett av

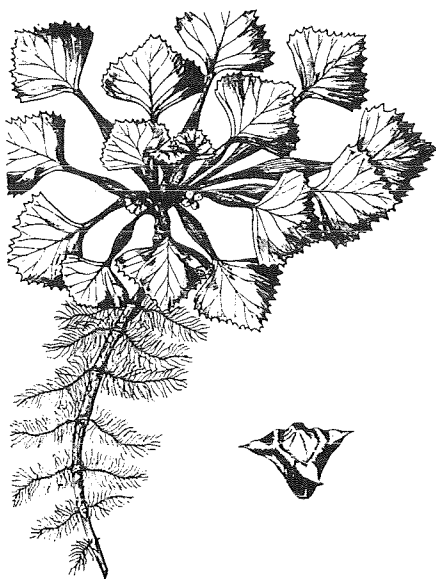

Heribert Nilsson planerat men aldrig realiserat exsiccaturverk. Spillror av det Pålhmanska herbariet hamnade så småningom i Botaniska Museet i Lund.

Georg Pählman var fältbotanist men hade knappast växtsamlande som självändamål. I Botaniska Notiser talar han vid något tillfälle om "okunniga och okunniga samlare - jag säger ej botanister". Iakttagelser och belägg skulle tjäna till att utvidga kännedomen om den svenska floran. Själv har han väl inte satt några djupare spår i den botaniska litteraturen, i allt fem småskrifter om tillsammans knappt ett 40-tal sidor. Bland efterlämnade papper finns dessutom ett ofullbordat manuskript rörande nyttoväxter, möjligen tänkt som en artikelserie i den av Waldemar Bülow utgivna Folkets Tidning.

Den första tryckta skriften (Pählman 1907) handlar om vildväxande naverlönn på den s. k. Naverbacken vid S. Lindholmen i Svedala socken. Författaren går igenom uppgifter i den äldre litteraturen, granskar de herbarieexemplar, som fanns i Botaniska Museet i Lund och redogör för det starkt reducerade beståndet på originallokalen. Ett par år senare tar Nils Sylvén (1912, s. 78) upp frågan om spontan förekomst i Sverige av naverlönn och refererar med påtaglig uppskattning till Pählman.

Ett av botanister genom åren flitigt besökt område är Kungsmarken öster om Lund. Där upptäckte min morfar en tidigare okänd växtplats för den sällsynta humlesugan, ett fynd som bekantgjordes i Botaniska Notiser (Pählman 1908a, s. 37). På Kungsmarken frestar humlesugan ännu en vanskelig tillvaro (Gösta Regnéll 1980).

Trapa natans, sjönöt
(Fig. ur *Flora Republicii Populare Romine*)

Att Georg Pählman var en skarpsynt iakttagare röjer sig i en uppsats rörande en specifik färgteckning, som kan förekomma hos blad av blåsippan (Pählman 1908b).

Sin största samlade insats som botanist gjorde Pählman genom sin inventering av kärnväxtfloran på Ven, resulterande i ännu ett bidrag till Botaniska Notiser (Pählman 1912). Detta var ett pionjärbete, naturligtvis inte helt utan brister. När Arvid Nilsson ett femtiotal år senare skriver om vegetation och flora på Ven ger han visserligen erkännande åt sin föregångare men delar samtidigt ut några lätta efterslängar (Nilsson 1963).

Pählmans sista tryckta arbete (1921) behandlar sjönöten i Immeln, då redan utrotad, vidare jordvivan på Kullaberg, som ej setts där sedan åtskilliga år men som enligt

författaren inte bör återinföras genom frösådd eller inplantering från annan lokal. Detta vore nämligen "från botanisk synpunkt tvivelsutan förkastligt". I den lilla skriften om utdöda och utdöende ägnas slutligen några ord åt kritsugan vid Limhamn. Den tillhör nu historien.

Den gamle amatörbotanisten dog 1949.

Litteratur

- Andersson, N. J. 1855: *Lärobok i botaniken för elementarundervisningen*, 1. häftet, 2. uppl. Stockholm.
- Anonymus 1889: Nils Johan Wilhelm Scheutz, *Bot. Notiser* 1889.
- Arrhenius, J. 1859: *Elementarkurs i botaniken*, 4. uppl. Upsala.
- Eriksson, G. 1962: Elias Fries och den romantiska biologin, *Lychnos-Bibliotek* 20. Uppsala & Stockholm.
- Hartman, C. J. 1846: *Svensk och norsk excursions-flora. Fanerogamer och ormbunkar*. Stockholm.
- Hartman, C. J. 1861: *Håndbok i Skandinaviens flora innefattande Sveriges och Norges växter till och med mossorna; ordnade efter prof. Fries' system*, 8. uppl. Stockholm.
- Lindström, H. 1883: *Svenskt boklexikon åren 1830--1865*, vol. 1. Stockholm.
- Löwegren, Y. 1974: Naturaliesamlingar och naturhistorisk undervisning vid läroverken, *Årsböcker i svensk undervisningshistoria* 132. Stockholm.
- Nilsson, A. 1963: Hven, vegetation och flora, *Skrifter utgivna av Landskronatraktens Natur* 4. Malmö.
- Nilsson-Leissner, G. 1933: Ett och annat från Lunds Botaniska Förenings exkursioner, *Bot. Notiser* 1933.
- Påhlman, G. 1907: *Acer campestre* L. och dess förekomst i Sverige, *Bot. Notiser* 1907.
- Påhlman, G. 1908a: *Stachys officinalis* L. i Kungsmarken, *Bot. Notiser* 1908.
- Påhlman, G. 1908b: En för Sverige ny form av *Anemone hepatica* L., *Bot. Notiser* 1908.
- Påhlman, G. 1912: Förteckning öfver ön Hvens fanerogamer och kärllkryptogamer, *Bot. Notiser* 1912.
- Påhlman, G. 1921: Utdöda eller utdöende, Skånes Natur, *Skånes Naturskydds-Förenings Årsskrift* 9.
- Regnéll, Gösta 1980: Från forntid till framtid. En utflykt genom tid och rum till Kungsmarken, *Lundabygdens Sparbank 1980, Årsredovisning*.
- Scheutz, N. J. 1857: *Conspectus florum smolandicae*, Upsaliae.
- Scheutz, J. 1864: *Smålands flora, innefattande Kronobergs och Jönköpings läns fanerogamer och ormbunkar*, Wäxjö.
- Sernander, R. 1920: Exkursionen till Skåne juni 1919, *Svensk Bot. Tidskr.* 14.
- Sundevall, C. J. 1860: *Lärobok i Zoologien för begynnare*, 6. uppl. Lund.
- Sylvén, N. 1912: Två af den skånska florans största rariteter, *Sveriges Natur, Svenska Naturskyddsföreningens Årsskrift* 1912.
- Tedin, O. 1933: Växtbytet i Lund genom sjuttiofem år, *Bot. Notiser* 1933.
- Thedenius, K. F. 1854: *Svensk skol-botanik, innefattande tvåhundra femtio planscher och utförliga beskrifningar af svenska växter*, 1-2, Stockholm.
- Wickberg, R. 1928: Från 1860-talets skolliv. I: *Minnen från Växjö läroverk* (utg. L. Larsson), Lund.

ÄLDRE MEDLEMSBLAD

Föreningens medlemmar kan gratis erhålla de tidigare utgivna medlemsblad som finns i lager. För icke medlemmar kostar de 20 kr/styck. Om man inte är medlem och vill ha kvarvarande medlemsblad, får man dem alltså kostnadsfritt genom att bli medlem i föreningen! Dock debiteras portokostnad om medlemsbladen måste skickas till dig.

MEDLEMSSKAP I LBF

Det enklaste sättet att bli medlem är att kontakta distributören, tel: 046-222 89 65 eller ordf.: 046-222 89 77 (12 37 55). De träffas oftast också på mötena. Det går även att betala årsavgiften på 100 kronor till postgiro 8 35 22 - 3, Lunds Botaniska Förening. Glöm inte att ange både namn och adress, samt att det gäller ett nytt medlemsskap. Vi får varje år några anonyma inbetalningar.

LBF är en ideell förening, med främsta syfte att sprida intresset för botanik och stödja botanisk forskning. Föreningen ordnar föredrag cirka 10 gånger om året, och dessa följs av eftersitsar till självkostnadspris. Föreningen ordnar också exkursioner, dels en- eller tvådagsturer inom Sydsverige, dels längre resor. Flertalet av de senare har gått till Medelhavsområdet. Naturskydd, främst syftande till att skydda hotade skånska växter, ingår också i programmet. Föreningen driver genom särskilda arbetsgrupper inventeringsprojekten Skånes Flora och Blekinge Flora. Även andra floraprojekt stöds, f.n. framför allt Smålands Flora.

Innehåll

Information från Projekt Skånes Flora	1
Inventeringsläger i Vittsjö 30 juni - 5 juli 1996	1
Boka rutor för jämförelseundersökningen!	2
Om hagtorn i Skåne	3
Om krypbjörnbär i Skåne	4
Smal vattenpest - fortsättning	6
Odlade granar och lärkträd i Skåne (Skånes Flora 20)	7
Tre sorters klätt i Sverige (Skånes Flora 21)	15
Luddvårlök, <i>Gagea arvensis</i> , i Skåne	18
Missa inte röd kärleksört! (Skånes flora 22)	24
Hänsyn till hotade växter - ett försök mitt i 5-dagars-orienteringens spurt . . .	26
Om Floraförändringar i Skåne 1938-96 (Skånes Flora 23)	30
Betraktelser ur Linnés öländska och gotländska resa 1741	33
Botanik i skolan på morfars tid	36